

Kovid-19 Küresel Salgın Sürecinde İstanbul Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Genel Bir Bakış

Mahmut Ak¹ , Levent Şahin² , Ahmet Naim Çiçekler³ , Mehmet Ali Ertürk⁴

Öz

Bu çalışma, KOVID-19 küresel salgın sürecinde dünyada ve Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde başat rolü oynayan uzaktan eğitim uygulamalarını merkeze almaktadır. Bu minvalde çalışmanın amacı, küresel salgının hızlı ilerleyişinin paralelinde Yükseköğretim Kurulunun almış olduğu kararlar doğrultusunda Türkiye'deki pek çok üniversitenin kendisine rol model olarak kabul ettiği İstanbul Üniversitesinin 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılı uzaktan eğitim tecrübesini incelemektir. Bu kapsamda İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi koordinatörlüğünde yürütülen uzaktan eğitim süreci tüm yönleriyle birlikte anket çalışmalarının sonuçları ve diğer bazı sayısal veriler de kullanılarak irdelenecektir. Çalışmanın sonucunda, süreç içerisinde karşılaşılan tüm koşul ve gelişmeler ışığında 2020-2021 eğitim öğretim yılı için yenilikçi bir perspektif sunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: KOVID-19 küresel salgını • Dijitalleşme • Uzaktan öğretim • İstanbul Üniversitesi • Sağlık

An Overview of Istanbul University's Distance Education Practices During the COVID-19 Pandemic

Abstract

This study centers on the distance education applications that have played a leading role in implementing educational activities conducted by higher education institutions in Turkey and around the world during the COVID-19 global pandemic. In this context, the purpose of this study is to examine educational experiences during the 2020 Spring Semester at Istanbul University, which has been regarded as the role model by many other Turkish universities for complying with decisions made by the Council of Higher Education in Turkey (CHE) in parallel with the rapid spread of the global pandemic. In this regard, the distance education processes coordinated by Istanbul University's Faculty of Open and Distance Education will be scrutinized in all aspects using the outcomes from questionnaires and other certain statistics. The study aims to help present an innovative perspective for the 2020-2021 academic year in light of all the circumstances and developments encountered during the COVID process.

Keywords: COVID-19 global pandemic • Digitalization • Distance education • Istanbul University • Health

1 Mahmut Ak (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: mak@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2069-3070

2 Sorumlu Yazar: Levent Şahin (Prof. Dr.), İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: levent.sahin@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0003-2648-7825

3 Ahmet Naim Çiçekler (Doç. Dr.), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: acicekler@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-1585-2498

4 Mehmet Ali Ertürk (Dr. Öğr. Üyesi), İstanbul Üniversitesi, Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi, Ulaştırma ve Lojistik Bölümü, İstanbul, Türkiye. Eposta: mehmetali.erturk@istanbul.edu.tr ORCID: 0000-0002-4030-1110

Atf: Ak, M., Şahin, L., Çiçekler, A. N. ve Ertürk, M. A. (2020). Kovid-19 küresel salgın sürecinde İstanbul Üniversitesi uzaktan eğitim uygulamalarına genel bir bakış. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40, 889–930. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.2.0076>

Extended Summary

This study centers on the distance education applications, which have played a leading role in implementing educational activities conducted by higher education institutions in Turkey and around the World during the COVID-19 global pandemic. COVID-19 and similar crises, unlike financial crises, not only affect financial conditions and job security but also profoundly impact mankind sociologically and psychologically, causing communicational breakdowns with others, even loved ones such as family and close friends. Undeniably, digital tools and methods became better known and made better use of following the COVID-19 outbreak. Parallel to the rapid increase in the global pandemic, almost all developed and underdeveloped countries decided one by one to conduct distance education. This paper examines the administrative insight of higher education in Turkey as well as the decision-making mechanism specific to CHE and Istanbul University. Within this framework, the study is comprised of four main parts. The first section involves the effects of the COVID-19 global pandemic on educational activities, the second section addresses the possible developments that are expected in the education sector after the pandemic, the third section handles the administrative style adopted by CHE during the global pandemic and the decisions made in line with this, and the final section discusses the distance education implements Istanbul University used during the 2020 spring semester.

UNESCO advised schools and teachers to use distance education programs and open education applications and platforms to preserve the continuity of education as another option besides closing schools. The pandemic has not only significantly impacted teachers and students but also parents, academic assessment systems, graduations, and education economy. These are indicated under the sub-headings of Impacts on Parents, Impacts on Educational Institutions, Impacts on the Processes of the Educational Assessment System, and Impacts on Educators.

The section titled Possible Post-COVID-19 Developments to Expect suggests that applications and studies of new ideas will be supported by universities as well as all sectors and areas with the beginning of a normalization period in light of the experiences gained during the pandemic period. Topics such as increasing the density of blended education, increasing open educational sources, and expediting the digitalization process are discussed.

The section titled Operation of the Turkish Higher Education System During the COVID-19 Pandemic Under the Coordination of the Council of Higher Education discusses the roadmap and milestones of the period starting with the three-week period starting once education activities were cancelled on March 16, 2020 until the end of the 2020 Spring Semester as ordered by the Presidency on March 12, 2020.

The section Distance Learning Actions Istanbul University Made During the COVID-19 Pandemic tells the 6 month-long successful story of the oldest university

in Turkey (among the oldest universities in the world) in dealing with the pandemic. Information is given here about Istanbul University's structure, history, and operations and the distribution of students based on registration type, age, and gender from the Faculty of Open and Distance Education (FODE) which has been instrumental in its success. Under the more serious conditions of the global pandemic starting on March 23, 2020, Istanbul University's reflections on starting distance learning using digital capabilities in all universities with the capacity (including pre-graduate, graduate, and post-graduate studies) was made under the publication "The Distance Learning Practices of Istanbul University." In this respect, a learning management system with its own resources for all levels of formal students was first prepared within a short period of five days under the leadership of FODE. This system, called the Istanbul University Learning Management System (IULMS), was prepared with unprecedented procedural management success with the aim of creating an interstage between Istanbul University students and teachers.

One of the most important surveys made in the 2020 Spring Semester at Istanbul University was conducted with the students after finishing the semester. The survey is important in two aspects. Firstly, the students were more informed and experienced in August in terms of the distance learning procedures. Secondly, the questions in the survey covered not only the application of the procedures but also all aspects of distance education. In this respect, the survey covered courses, the IULMS and the online course system, assessments and evaluation, teaching materials, and general aspects of evaluation.

In the equally important measurement and evaluation section, higher levels of satisfaction are understood to exist for some aspects and lower levels for others. Accordingly, the students stated having had no problems uploading the open-ended exam papers and having sufficient time allocated to them for homework and projects. However, they were also observed to be hesitant about the adequacy of the time given for the open-ended exams and of the exams prepared for measuring the information that had been conveyed during live lessons. All these analyses have great importance for Istanbul University to be able to provide a more qualified digital education in the 2020-2021 academic year. This can be said to be an important reference resource for improving the quality of the subjects that students were relatively less satisfied with and for instilling an important sense of institutional belonging.

Education is undoubtedly a dynamic that has changed and transformed structurally during the global pandemic and that according to some people has also developed. With the soaring number of cases, face-to-face education at all levels was able to be sustained using digital platforms and distance education. This has surely led to different impacts on not only the structure of education systems but also all the agents within the system. Accordingly, students, their families, institutions, the structure of academic services, and

educators have all been affected during this time. Thus, the principles of digital education, which is likely to prevail for years, have started to gain more general importance in the situation. This course is expected to give rise to blended education, the quantity and the quality of open educational resources, and the digital education processes overall.

Istanbul University, one of the oldest and most established universities both in Turkey and the world, has managed the process efficiently thanks to its Faculty of Open and Distance Education, which has accumulated distinct know-how and experience over the past 10 years. Providing students with a considerably rich digital learning platform possessing synchronous and asynchronous courses, Istanbul University has been an outstanding example to quite a number of universities. Istanbul University continues down the road by taking the necessary precautions to minimize the setbacks through the feedback received from instructors and students and through cooperation with strong communication channels by focusing on improving and enriching distance education and its resources for the 2020-2021 academic year.

Kovid-19 Küresel Salgın Sürecinde İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulamalarına Genel Bir Bakış

Son yıllarda sayısı giderek artan ve toplumsal yaşamın alt katmanlarına kadar etkisini hissettiren küresel salgınların sonuncusu, dünyanın tamamını etkisi altına alan KOVİD-19 olmuştur. KOVID-19 ve benzeri krizleri, ekonomik ya da finansal krizlerden farklılaştıran en önemli husus, etkilerinin sadece iktisadi temelli kalmayıp sosyolojik ve psikolojik travmalara neden olmalarıdır. KOVİD-19 deneyimi, diğer küresel krizlerle nasıl başa çıkılabileceği veya küresel zorlukların üstesinden gelirken ne tür zorluklarla karşılaşılabilceğine dair örnek bir vaka niteliğindedir. “Evde Kal” sloganıyla birlikte evlerine sığmaya çalışan insanlar arasında yeni nesil etkileşim araçları gündeme gelirken, e-posta kullanımındaki yoğunluk yerini yeni iş birliği araçlarına bırakmış; görüntülü arama normal hâle gelmiştir. Günler içinde, eğlenceden alışverişe, konferanslardan yükseköğretime kadar hizmetlerin önemli ölçüde dijitalleştiği görülmüştür. Kuşkusuz küresel salgın kaynaklı dijitalleşmeden en fazla etkilenen sektörlerin başında “eğitim” gelmiş ve dünyada okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar tüm düzeylerde yüz yüze eğitimler yerini uzaktan eğitime bırakmıştır.

Her ne kadar uzaktan eğitimin tarihi çok eskilere dayanıyor ve pek çok ülkenin eğitim sistemi içerisinde önemli bir yer tutuyor olsa da dünyanın geneli açısından bakıldığında KOVİD-19 sürecinden sonra dijital eğitim araç ve yöntemlerinin çok daha fazla bilinir ve uygulanır hâle geldiği gerçeğini kabul etmek gerekmektedir. Bu bağlamda küresel salgının artış hızının paralelinde dünyanın gelişmiş ya da az gelişmiş ülkelerinin tamamı ardı ardına uzaktan eğitim kararı almaya başlamıştır.

Türkiye, KOVİD-19 salgın sürecinin eğitime olan etkilerini en hızlı ve etkin yönetmeye çalışan ülkelerin başında gelmiştir. Bunun en önemli nedeni gerek Millî Eğitim gerekse de Yükseköğretim düzeyinde önceki yıllarda dijital eğitime yapılmaya başlanan yatırımlardır. Gerçekten de Türkiye her iki düzeyde de hızlı bir adaptasyon süreci yaşamıştır. Bu çalışma, Türkiye’de yükseköğretimin KOVİD-19 sürecindeki yönetim anlayışını, karar alma mekanizmasını ve uygulama safhasını YÖK ve İstanbul Üniversitesi özelinde incelemektedir. Bu çerçevede çalışma dört ana başlıktan oluşturulmuştur. Birinci başlıkta KOVİD-19 küresel salgın sürecinin eğitim faaliyetleri üzerindeki genel etkileri; ikinci başlıkta salgın sonrası eğitim sektöründe beklenen olası gelişmeler; üçüncü başlıkta YÖK’ün küresel salgın sürecinde yükseköğretimi yönetme tarzı ve bu doğrultuda almış olduğu kararlar ve nihayet son başlıkta İstanbul Üniversitesinin 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılındaki uzaktan eğitim uygulamaları anlatılmıştır.

Kovid-19 Küresel Salgın Sürecinin Eğitim Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri

KOVİD-19 küresel salgını, son yirmi yılda gerçekleşen yedi uluslararası sağlık krizinden (Deng Humması, Sars, Kabakulak, Grip, Mers ve Zika) sadece biridir. Bu

durum, önümüzdeki yıllarda da yeni sağlık krizlerinin ortaya çıkabileceği yönünde bir beklentinin de oluşmasına neden olmuştur. İlerleyen yıllarda oluşabilecek yeni bir sağlık ya da iklim krizi, yeni çevresel felaketler yaratarak küresel toplum üzerinde benzer etkiler gösterebilir (von Buchwaldt ve ark., 2020). Bu salgın, her şeyden önce bir sağlık krizi olarak ortaya çıkmıştır. Krize dönüşen sürecin ilk zamanlarında yöneticilerin okulları kapatmak (temasları azaltmak ve hayatları kurtarmak) ile açık tutmak (insanların çalışmasına ve ekonomiyi sürdürmesine izin vermek) arasında ikilemde kaldıkları görülmesine rağmen nihai noktada birçok ülke eğitim kurumlarını kapatmaya karar vermiştir. Günlük yaşamdaki kısa süreli keskin aksamalar dünyadaki birçok aile tarafından derinden hissedilmiştir. Özellikle evde eğitimin, ebeveynlerin işlerini planlama ve yürütmede; çocukların ise sosyal yaşamları ve öğrenme süreçleri üzerinde derinden bir etki oluşturduğu söylenebilir. Bu etki ilk olarak bozulan günlük alışkanlıklar ve yeni sürece uyum ve kabullenme sorunları biçiminde kendini göstermiştir. Uzaktan eğitim, ön testleri yapılmadan ve örneği görülmemiş bir ölçüde ve hızda çevrim içi ortamda yapılmaya başlanmıştır. Aynı şekilde öğrenci değerlendirmeleri de herkes için çok fazla belirsizliği beraberinde getirmiştir. Bu durumun kısa süreli bir sorun olarak kalmayıp etkisini arttırarak uzun vadeli sonuçlar doğurması beklenmektedir (Burgess ve Sievertsen, 2020).

Okul ve üniversitelerin yüz yüze eğitime ara vermesi sadece öğrencileri, öğretmenleri ve aileleri etkilemekle kalmayacak aynı zamanda yakın bir gelecekte geniş kapsamlı ekonomik ve toplumsal etkileri de beraberinde getirecektir (UNESCO, 2020). KOVİD-19'a tedbir olarak gerçekleştirilen eylemlerden okulların kapanması, öğrenci harçları, dijital öğrenme, gıda güvensizliği, evsizlik, çocuk bakımı, sağlık hizmeti, barınma, internet ve engellilik hizmetlerine erişim gibi çeşitli sosyal ve ekonomik konularda yeni değerlendirmelerin yapılması gerektiği gündeme getirilmiştir. UNESCO, okulların kapanmasına çözüm olmak üzere okullara ve öğretmenlere eğitimin devamlılığını sağlamak için uzaktan eğitim programlarının, açık eğitim uygulamalarının ve platformlarının kullanılmasını önermiştir. Küresel salgın sadece eğitimci ve öğrencileri değil aynı zamanda velileri, akademik değerlendirme sistemini, mezuniyetleri ve eğitim ekonomisini de derinden sarsmıştır.

Öğrenci ve Aileleri Üzerindeki Etkileri

Ebeveynler hem kendi kaygılarını hem de çevrelerindeki endişeyi kontrol altında tutmaya çalışırken bir yandan da iş, çocuk bakımı ve kişisel süreçlerini dengeleme mücadelesi vermeye başlamıştır. İş kaybı, okul kapanmaları ve çocuk bakım hizmetlerinin bulunmaması, özellikle düşük gelirli ailelerde yaşayan kişilerin bu süreci daha fazla desteğe ihtiyaç duyarak geçirmelerine sebep olmuştur. Çocukların eğitimdeki başarısı ile ebeveynlerinin eğitimi ve sosyoekonomik durumu arasında pozitif bir ilişki olduğu genel kabul gören bir durumdur (Björklund & Salvanes, 2011). Yani anne ve baba bir

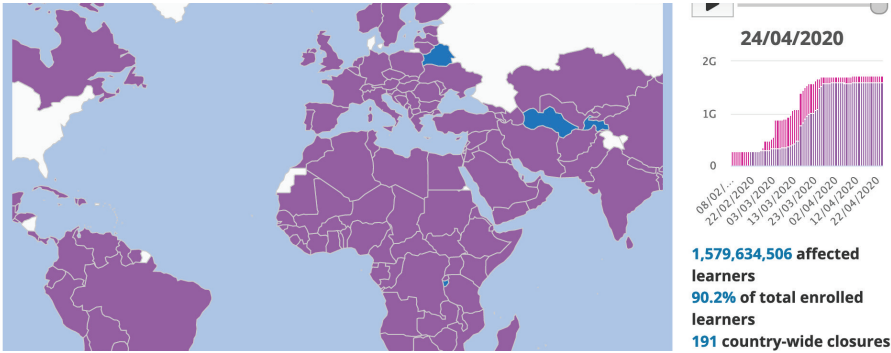
çocuğun eğitim hayatındaki en etkili faktörlerden biridir. Evde eğitim bazen ilham verici ve eğlenceli anlar yaşatmış olsa da bazen de kızgınlık ve hayal kırıklığı oluşturmuştur. Özel olarak değerlendirildiğinde pek çok ülkede evden eğitimin okul sürecinde yaşanan öğrenme ortamının yerini alamayacağı görülmüştür. Ebeveynlerin bilişsel olmayan becerileri, ders kaynaklarına erişimdeki zorlukları, kendilerinin bile bilmediği bir konuda çocuklarının öğrenme aşamalarında yardımcı olmalarındaki güçlükler, bu durumun altındaki sebepler olarak sıralanabilir. Bu sürecin olumlu yöne evrilebilmesi için ailelerin hem kendi hem de çocuklarının motivasyonlarını arttırmak hususunda temel bilgilerle sahip olmaları gerekmektedir. Bunun için de ailelerin, evde uzaktan eğitim üzerine destek hizmetlerinden faydalanmalarına yönelik imkânlar artırılabilir.

Eğitim Kurumları Üzerindeki Etkileri

Okulların kapatılması bir yandan fiziksel mesafenin korunması yoluyla çocukların ve gençlerin sağlıklarını koruma altına alırken öte yandan eğitim kurumlarının uzun süre kapalı kalması onların psikolojileri üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Ülkelerin bu küresel salgın ortamında eğitim teknolojilerini kullanarak eğitimde sürekliliği sağlamaya çalıştığı ancak her ülkenin aynı seviyede teknolojik kabiliyetlere sahip olmadığı görülmüştür. Birçok ülkede özellikle teknolojiye erişim ve geniş internet veri ağı alt yapısı istenilen seviyede değildir. Bu şartlar altında ülkeler farklı stratejiler izleyerek küresel salgın durumunda eğitim hizmetlerini sürdürme mücadelesi vermeye devam etmektedir. Bazı ülkeler (Afganistan) salgının yayılmasına karşı okullarda önleyici uygulamalar alma yoluna gitmiş; bazıları (Mısır, Rusya, Belarus) vaka tespit edilmesi durumunda izlenecek yollarla ilgili protokoller hazırlamış ve sosyal ve müfredat dışı faaliyetleri azaltıp fiziksel teması sınırlandırma yoluyla okulları açık tutarak eğitime devam etmişlerdir. Hindistan gibi bazı ülkeler ise ilk adım olarak bölgesel düzeyde okulları kapatma kararı almışken vaka sayısının artmasıyla birlikte bu uygulamayı ülke geneline yaymıştır. Dünya genelinde en fazla tercih edilen stratejilerden biri ülke seviyesinde tüm okulların kapatılması olmuştur. Çocukların ve gençlerin KOVİD-19'dan en az etkilenen grup olduğu bilinmesine rağmen taşıyıcı olmaları durumunda virüsü aile bireylerine, özellikle de yaşlı kişilere bulaştırma riskinden dolayı dünya genelinde birçok ülkede tüm okulların kapatılma kararı uygulanmıştır. Okulların kapalı olduğu süre boyunca Türkiye, Çin, İtalya, Fransa, Almanya, Suudi Arabistan, Vietnam ve Moğolistan gibi ülkeler tamamen uzaktan eğitimi tercih ederek eğitimin devam etmesini sağlamıştır. Singapur örneğinde öğretmenlerin ve yöneticilerin çevrim içi eğitim sistemine ve sürecine aşina olmaları, uzaktan eğitim uygulamalarının gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bulgaristan'da öğretmen ve veliler için 800.000'den fazla çevrim içi hesap açılmış, ülkedeki yayıncılar birinci sınıftan onuncu sınıfa kadar dijital ders kitaplarını ve öğrenme materyallerini kullanıma sunmak için girişimlerde bulunmuş, ulusal yayın yapan iki kanal eğitim hizmetleri için devreye sokulmuştur. (Azzi-Huck ve Shmis, 2020)

UNESCO'nun (2020, s. 19) tarihlendirerek tuttuğu kayıtlara göre dünya genelinde bu salgının ülkeler üzerindeki etkisi şu şekilde ortaya çıkmıştır:

- 22 Şubat 2020 tarihinde Çin ve Moğolistan'da ülke genelindeki tüm eğitim kurumlarının kapanmasıyla 299 milyon öğrenci eğitime yüz yüze ara vermiştir.
- 1 Mart 2020 tarihinde 10 ülkede (İran, Japonya, Güney Kore, Kuveyt, Gürcistan, Ermenistan gibi) daha tüm eğitim kurumlarının kapatılmasıyla eğitime ara veren öğrenci sayısı 336 milyona çıkmıştır.
- 15 Mart 2020 tarihinde 52 ülkede (Ukrayna, İtalya, Belçika, İrlanda, Yunanistan, Pakistan, Afganistan, Suudi Arabistan, Cezayir, Bolivya, Paraguay gibi) tüm eğitim kurumlarının kapatılmasıyla eğitime ara veren öğrenci sayısı 485 milyona ulaşmıştır.
- 31 Mart 2020 tarihine gelindiğinde 194 ülkede eğitim kurumlarının kapatılmasıyla 1.6 milyar öğrenci eğitimine ara vermiştir. Bu tarihte kapanan eğitim kurumu sayısındaki artışla birlikte dünya genelindeki öğrencilerin %91'i bu salgından etkilenir hale gelmiştir.
- 10 Nisan 2020 tarihinde Tacikistan, Türkmenistan ve Belarus'ta eğitim kurumları tekrar açılmıştır.
- 24 Nisan 2020 tarihinde dünya genelinde 191 ülkede okulların ülke genelinde kapalı olduğu görülmüştür.

Şekil 1. Salgının Okulların Kapanması ve Açılması Üzerine Etkisi
(<https://en.unesco.org/KOVID19/educationresponse>).

Şekil 1'de 24.04.2020 tarihi itibarıyla küresel salgının eğitim üzerindeki etkisi ve öğrencilerle ilgili güncel veriler paylaşılmıştır. Buna göre 24.04.2020 tarihinde 191 ülkede geniş çaplı kapatma uygulanmış, yaklaşık 1.579.634.506 öğrenci doğrudan etkilenmiştir. Dünyanın dört bir yanında ülke çapında okulların kapatılması sonucu tüm dünyadaki öğrencilerin %80'inden fazlasının eğitimi kesintiye uğramıştır. UNICEF,

bugün bu gelişmeler ışığında bir yandan okulların güvenli alanlar olarak kalması, diğer yandan da çocukların eğitimlerine devam edebilmelerine yardımcı olmak için tüm ülkelerde verdiği desteği arttıracaklarını duyurmuştur. Ayrıca gelir seviyesi düşük ve orta seviyede olan 145'ten fazla ülkede aşağıda belirtilen dört başlıkta çalışmalarını sürdürüleceğini belirtmiştir. Bu başlıklar:

- Teknik destek, hızlı risk analizi, veri toplama ve okulların yeniden açılmasını planlama dâhil hükümetlerin krize müdahale planlarına katkıda bulunmak,
- Okulların güvenli işleyişinin planlanması ve uygulanması ile güvenli okul rehberlerinin tercüme edilmesi, basımı, yaygınlaştırılması ve hayata geçirilmesi dâhil risk iletişimi çalışmalarına destek vermek; okulları hijyen paketleriyle donatmak ve hastalık önleme konusundaki kritik bilgileri paylaşmak; öğretmenlere ve çocukların bakımından sorumlu kişilere kendilerine ve öğrencilere psikososyal ve ruh sağlığı desteği sağlayabilmeleri için eğitim vermek,
- İnternet, radyo ve televizyon aracılığıyla sunulabilecek alternatif eğitim programlarının tasarlanması ve hazırlanması da dâhil eğitimin ve uzaktan eğitim programlarına erişimin devamlılığını sağlamak,
- Mevcut müdahaleler ve gelecekte yaşanabilecek salgınlara ilişkin bilgi paylaşımı ve kapasite oluşturma çalışmalarını geliştirmek (UNICEF, 2020).

Genel olarak her kurumun kendi bağlamında krizi idare ettiğini ancak kriz yönetimi zamanlarında ortak temel yaklaşımların ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Şu anda çoğu kurum, yaşanan eğitim aksamalarından kurtulmaya ve iş sürekliliğini sağlamaya odaklanmıştır. Kurumlar salgın dolayısıyla almaya başladıkları önlemleri geliştirmeye çalışırken bahar ve yaz dönemi için kurumsal esneklik uygulamalarına öncelik vermişlerdir. Güz dönemi ile birlikte gelecek planlarını yeniden değerlendirme süreçlerini başlatacaklardır. Kurumların bu süreçte izledikleri adımları üç aşamalı olarak değerlendirmek mümkündür:

İş Sürekliliğini Sağlamak: Eğitim kurumları ilk olarak güvenlik, iletişim ve eğitim sürekliliğine öncelik vermiş ve öğrencileri hızla uzaklaştırmıştır. Böylece hem öğrencilerin hem de çalışanların güvenliği sağlanmıştır. Her kurum kendi bünyesinde iş sürekliliği planlama ekiplerini ve kriz yönetim merkezlerini kurarak iletişim protokollerini oluşturmuş ve uzaktan öğrenmeyi başlatmıştır. Bu dönemde öğrencilerin ve personelin acil ihtiyaçlarının, öğrenci kayıt dondurma oranlarının, yeni dönemde eğitime katılacak öğrencilerin ve finansal gerçeklerin değerlendirmesi yoluyla yakın dönemde ortaya çıkabilecek kurumsal istikrarsızlık riskini anlamak çok önemli bir hale gelmiştir.

Kurumsal Esneklik Oluşturma: Bahar dönemi sonunda ve yaz döneminde, hemen uygulamaya alınan yeni yapıları destekleyen alt sistemler devreye konulacaktır.

Uzaktan öğrenme alt yapıları sürekli iyileştirme ve desteğe ihtiyaç duyacak ve uzaktan çalışmakta zorlanan personelin süreçlere uyumu gerekecektir. Bazı alt yapıların ölçeklendirilmesi, bazılarının ise yeniden konumlandırılması ve güven vermesi ise bu süreçteki kritik faaliyetler olacaktır.

Geleceği Yeniden Şekillendirmek: Yaz sonunda kurumlar geleceklerini yeniden şekillendirmeyi değerlendireceklerdir. İlk olarak kaliteli çevrim içi eğitim yazılımları standart hâle gelecek ve bunu destekleyen tüm alt yapıların (teknoloji, öğretim tasarımcıları, ses ve görüntü stüdyoları, öğrenci destek hizmetleri) kurumlarda yerleşik hâle getirilmesi beklenecektir. Bazı kurumlar ölçekleme yapabilmek için birtakım hizmetleri paylaşmayı, iş birliğini veya birleşmeleri gündemine almayı düşünebilir.

Salgın, deprem, iklim değişiklikleri gibi toplumların düzenlerini ve kurumların işleyişlerini aksatabilecek durumlara karşı hazırlıklı olunması gerektiği fikri ülkeler tarafından üzerinde hassasiyetle durulması gereken konulardan biridir. Bu küresel salgınla birlikte çevrim içi eğitimin geliştirilmesi öğretmenlerin, öğretim üyelerinin, öğrencilerin ve velilerin çevrim içi ortamlarda eğitime aşinalıklarının artırılması ve bu konuda cesaretlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Ulusal düzeyde eğitim yazılımlarının üretilmesi gibi konular üzerinde de çalışmaların artırılması zorunlu gözükmektedir.

Akademik Değerlendirme Süreci Üzerindeki Etkileri

Okulların ve üniversitelerin kapatılması öğretimi kesintiye uğratmakla kalmayıp birçok ülkede sınavların ertelenmesine veya iptal edilmesine neden olmuştur. Çevrim içi ortamda eğitim, üniversiteler tarafından doğrudan veya dolaylı olarak son yıllarda deneyimlenmiş olsa da ölçme ve değerlendirmenin çevrim içi olarak nasıl yapılabileceği ile çok fazla ilgilenilmemiştir (Sahu, 2020). Dolayısıyla proje, ödev, rapor gibi çalışmalar üzerinden değerlendirilecek olan öğrencilerin bu süreçte nasıl ilerleyebilecekleriyle ilgili olarak sorunlar yaşaması beklenmektedir. Aynı şekilde öğretim üyeleri de öğrencileri nasıl değerlendirecekleriyle ilgili belirsizlikler yaşıyor olabilirler. Laboratuvar, uygulama ve saha çalışmaları üzerinden değerlendirilecek öğrenciler için alternatif yöntemler bulunması konusunda daha fazla zorlukların yaşandığı ise aşikârdır.

Oxford ve Cambridge de dâhil olmak üzere dünya üzerinde ilk 500'e girmiş üniversitelerin bir kısmı çevrim içi sınav uygulamasını benimsemişlerdir. Bu üniversitelerin çevrim içi sınav uygulamasının nasıl kullanılacağına ilişkin öğrencilerine yayınladıkları duyurularda; ilk aşamada vize sınavlarının çevrim içi olacağı, eğer normal hayata dönüş kısa süre içerisinde gerçekleşmezse final sınavlarının da çevrim içi sistem üzerinden gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Çevrim içi sınav uygulaması bu süreçte kullanılan yöntemlerden sadece biri olarak görülebilir. Bunun yanında ödev ve/veya proje uygulaması; açık materyal kullanımına izin vererek sistemin belirli bir

süre açık kaldığı çevrim içi sınav uygulaması, sınavların yaz sonuna ertelenmesi gibi yöntemlerle öğrencilere belirli ölçülerde esneklikler sağlandığı görülmektedir.

Yukarıda bahsedilen ölçme-değerlendirme yöntemlerinin dışında özellikle Amerika'nın bilinen üniversitelerinin (Harvard, Boston, Stanford gibi) alternatif değerlendirme yöntemlerini kullanacaklarını açıklamasıyla birlikte dünya genelinde pek çok üniversite de benzer yaklaşımı benimsediğini duyurmuştur. Bu yeni değerlendirme Başarılı / Başarısız Sistemi olarak ifade edilmiştir (Radsken, 2020). Bu yeni değerlendirme sisteminde öğrencilere AA, BB, CC veya DD gibi harf notlarının verilmeyeceği ifade edilmiştir. Fakültelerin tercih edeceği yöntemle sınavların gerçekleştirilmesi ve sınavlardan örneğin 50 ve üstü puan alanların başarılı olarak sayılması planlanmıştır. Belirlenen en düşük başarı puanından az olan öğrenciler ise başarısız olarak değerlendirilmiştir. Üniversiteden üniversiteye göre başarılı ve başarısız olma şartları değişim göstermiştir. Bu durumun öğrenci sistemlerinde bu döneme özgü Kovid Başarılı-Kovid Başarısız gibi yeni kodlar ile tanımlanması planlanmıştır. Bu yeni terminolojinin, arşiv kaydında bu dönemin kendine özgü doğasını göstermek ve notlarını üniversitenin standart derecelendirme sisteminden ayırt etmek amacıyla özel olarak seçilmesi beklenmiştir. Bununla birlikte Başarılı veya Başarısız değerlendirmelerini reddedip harf notu isteyen öğrencilere sınavlardan önce başvuru yapılması şartıyla aldıkları harf notlarının görünmesi hakkının verilmesi de bu kurumlar tarafından planlanmıştır.

Eğitim kurumları bu tarz yeni ölçme-değerlendirme ölçütleri belirlerken özellikle son sınıfta okuyan bazı üniversite öğrencileri organize olarak öğrencilik hayatları boyunca yapılan değerlendirmelere göre mezuniyet notlarının hesaplanmasını talep etmişlerdir. Çünkü sürecin, psikolojileri üzerindeki derin etkileri, onların normal bir şekilde değerlendirme sistemi içerisinde olmalarına imkân sağlamamıştır. Benzer şekilde evinde çocuklarıyla ilgilenmek durumunda olan, babası-annesi işsiz kalan, ailesinde veya çevresinde sağlık sorunu yaşayan, yeni öğrenme ortamlarına uyum sağlayamayan, internet veya bilgisayara erişimi olmayan, sağlık sektöründe çalışan aile fertleri için kaygı ve endişe içinde olan öğrenciler de bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Akademi dünyasında eğitimin dijital ortamlarda gerçekleştirilmesine açık olursa da değerlendirme sistemleri hâlâ geleneksel yöntemlerde yüz yüze yapılabilmektedir. Dijital dünyanın avantajları ve dezavantajları birlikte değerlendirilerek çevrim içi ortamlarda alternatif ve yenilikçi ölçme-değerlendirme sistemleri üzerine araştırmalar yapılması bu alanda yenilikçi ve öncü yöntemlerin bulunmasına imkân sağlayabilir.

Eğitmciler Üzerindeki Etkileri

Küresel salgınla birlikte dünya genelinde okulların büyük bir kısmı eğitime ara vermiş ancak pek çok ülkede öğretim bütünüyle durdurulmamış, daha önce de ifade edildiği gibi ülkeler ve okullar uzaktan eğitim uygulamalarına yönelmiştir. Televizyon,

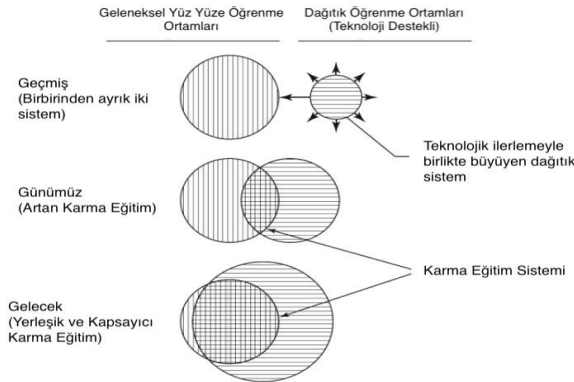
çevrim içi platformlar, internet, mobil uygulamalar gibi teknolojik araçlar kullanılarak öğrencilerin eğitim öğretim süreçlerinden tamamıyla kopmaması için çeşitli tedbirler alınmıştır. Türkiye dâhil pek çok ülke okulların kapanmasının ardından çok hızlı bir biçimde uzaktan eğitime başlamıştır. Bugüne kadar hiç böyle bir deneyimi olmayan, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim süreçlerinde böyle bir krizle nasıl baş edileceğine dair yeterli eğitim almayan pek çok eğitimci bu sürece oldukça hazırlıksız yakalanmıştır. Pek çok ülkede eğitimcilerin inisiyatif olarak bu süreci kendi başlarına yürütmeleri beklenmiştir. Uzaktan eğitim sağlama yeterlikleri ve becerileri kısıtlı olan eğitimciler bu süreci tek başlarına etkili bir biçimde yürütmeye güçlüklerle karşılaşmıştır. Ayrıca Türkiye’de ve pek çok ülkede dijital araçlara erişim ve bu araçları kullanabilme yeterlikleri açısından eğitimciler arasında önemli farklar bulunduğu da bilinmektedir. Eğitim kurumunun sahip olduğu kaynaklar, öğrencilerin dijital araçlara erişim durumu ve kullanma yeterlikleri, uzaktan eğitim sürecini nasıl geçirdiğini önemli ölçüde etkilemektedir. Genel olarak uzaktan eğitim süreci, öğrencilerden kopuş anlamına gelebilmiştir. OECD tarafından 98 ülkeden toplam 330 eğitim çalışanı ve paydaşına okulların kapatıldığı bu kriz sürecinde eğitime ilgili öncelikli müdahale alanlarına ilişkin görüşleri sorulduğunda katılımcıların %84’ü bu süreçte öğrencilerin öğrenme sürecinin devamlılığının sağlanmasının oldukça önemli olduğunu bildirmiştir. Katılımcılar tarafından oldukça önemli görülen diğer iki seçenek ise öğretmenlere profesyonel destek verilmesi (%77,9) ve öğretmenlerin iyi olma hâlinin sağlanması olmuştur (%77,6). OECD araştırmasının sonuçlarına paralel şekilde, bu süreçte eğitimcilerin en çok zorlandıkları konuların başında uzaktan eğitim uygulaması gelmektedir. Ülkelerin; eğitimcileri bu süreçte yönlendirmek, onlara ihtiyaç duydukları desteği sağlamak, örnek uygulamalar sunmak, eğitimciler arası iş birliğinin uzaktan da yürütülmesine imkân verecek ortamlar oluşturmak gibi adımlar atması gerekmektedir. Hem KOVİD-19 salgını boyunca hem de sonrasında eğitimcilere çok büyük görevler düşmektedir. Bu nedenle eğitimcilere gerekli desteğin sağlanması büyük önem arz etmektedir (Salgın Sürecinde Öğretmenler, 2020). Uzaktan eğitimin temelinde; teknolojiyi kullanarak eğitimcilere kolay erişilebilir ve esnek bir eğitim imkânı sağlamak yatmaktadır. Bu esneklik uzaktan eğitimin hizmet içi eğitimlerde kullanımını yaygınlaştırmaktadır. Uzaktan hizmet içi eğitimin planlanması ile ilgili olarak birtakım öneriler de sunmak mümkündür. Bunlardan biri uzaktan hizmet içi eğitim tasarlanırken hedef grupta yer alan eğitimcilerin görüşlerine yer verilmesidir. Bu görüşler sayesinde daha etkili bir eğitim oluşturulabilir (Taşlıbeyaz ve ark., 2014). Şunu da belirtmekte fayda var ki YÖK ve Cumhurbaşkanlığı tarafından 2019’da hayata geçirilen dijital dönüşüm projesi adeta bugün içinde bulunduğumuz durumun önceden sezinlenip dünyanın değişen sürecine uyum sağlama konusunda öncü bir adım olmuştur. Bu sayede pek çok ülkede eğitimcilerin önemli bir kısmının yaşadığı dijital eğitime uyum süreci Türkiye’de asgari düzeye indirilmiştir.

Kovid-19 Küresel Salgını Sonrası Beklenen Olası Gelişmeler

KOVID-19 salgınının en büyük zorluklarından biri bu salgının ne zaman ve nasıl biteceğinin bilinmiyor olmasıdır. Virüsün mevsimsel etkiler gösterip göstermeyeceği, ikinci bir dalganın başlayıp başlamayacağı, bu virüs nedeniyle hastalanıp iyileşmiş kişilerde bu virüsün ilerleyen zamanlarda nasıl bir etki yaratacağı konularında büyük belirsizlikler yaşanmaktadır. Buna rağmen ülkeler bir yandan tedbirleri devam ettiren bir yandan da normalleşme süreci için planlamalar yapmaktadır. Normalleşme döneminin başlamasıyla birlikte salgın sürecinde elde edilen tecrübeler ışığında her alanda olduğu gibi eğitim sektöründe de yeni fikirlerin, uygulamaların ve araştırmaların üniversitelerce destekleneceği düşünülebilir.

Harmanlanmış (Blended) Eğitimin Artması

Dijital öğrenme ortamları, kurumların öğrenciler ve öğretmenler için öğrenme sistemlerini nasıl yapılandırdıkları üzerinde önemli bir değişim yaratmaktadır. Kurumlar, öğrencilere ve öğretmenlere daha esnek bir öğrenme deneyimi sunmak için eş zamanlı ve eş zamansız eğitim teknolojilerini nasıl kullanabileceklerine dair daha fazla arayış içindedirler. Dijital mimarilerin sağladığı çeviklik hem öğrencilere hem de öğretmenlere eğitim yaklaşımlarını yeniden değerlendirme ve kavramlaştırma fırsatı verebilir. Educause Öğrenme Girişimi'nin her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği yükseköğretimde temel sorunlar ve fırsatlar temalı araştırmalarının sonucunda çevrim içi ve harmanlanmış eğitim kendine ikinci sırada yer bulmuştur. Bu durum da harmanlanmış eğitimin yükseköğretimde üzerine çalışma yapılan temel başlıklardan biri olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır (O'Brien, 2020). Harmanlanmış eğitimin öğrencileri bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak nasıl etkilediği ve akademi için dönüşüm potansiyeli incelendiğinde yükseköğretim için nasıl bir fırsat oluşturacağı daha net olarak ortaya çıkacaktır.

Şekil 2. Yüz Yüze ve Dağıtık Öğrenme Ortamlarının Harmanlanmış Eğitim Sisteminin Ortaya Çıkışına Etkisi (Bonk ve Graham, 2006).

Şekil 2’de görüldüğü gibi birbirinden bağımsız hareket eden yüz yüze ve dağınık öğrenme ortamları, günümüzde birbirlerini etkileyerek harmanlanmış eğitim sistemini ortaya çıkarmıştır. Geleceğe ilişkin öngörüler, yüz yüze eğitimin önemli ölçüde azalacağı ve buna karşılık harmanlanmış sistemlerin ve dağıtık sistemlerin daha fazla büyüyeceği yönündedir.

Geleneksel üniversite eğitiminin dijital eğitime geçişindeki en önemli ara kademelerden biri şüphesiz harmanlanmış eğitim modeli olacaktır. Eğitim kurumlarının alanlarındaki bağlamdan kopmadan kurum, program, ders veya faaliyet seviyesinde uygulanabilecek başarılı harmanlanmış öğrenme modellerinin neler olabileceği üzerine çalışmalar yapması bu geçiş sürecinde hem harmanlanmış eğitimi anlamada hem de eğitimcilerin ve öğrencilerin bu sisteme hazır olmalarını sağlamada önemli bir faktör olacaktır.

Açık Ders Kaynaklarının Arttırılması

Yükseköğretim kurumlarında sahip olunan bilgi en değerli fikrî mülkiyet hakkı olarak görülse de son yıllarda artan sayıda kurum ve eğitmen de dijital öğrenme kaynaklarını internet üzerinden açık ve ücretsiz olarak “açık eğitim kaynakları” olarak paylaşmaktadır (Hylén, 2006). Bu alanda birçok ülkede çok sayıda çalışma ve girişim devam etmektedir. Örneğin (Wiley, 2007) Çin’deki 176’dan fazla üniversite çevrim içi 450’den fazla kursu olan Çin Açık Kaynaklar Eğitim Girişimi’yle içerik üretmiş, Fransa’daki en iyi 11 üniversite 178 ders ile ParisTech OCW Projesi’ni oluşturmuştur (<http://graduateschool.paristech.org/>), Amerika Birleşik Devletleri’nde üniversite tabanlı yedi proje tarafından binlerce ders kaynağı açık erişimdedir (<http://ocw.mit.edu/>, <http://cnx.rice.edu/>, <http://ocw.jhsph.edu/>, <http://ocw.tufts.edu/>, <http://www.cmu.edu/oli/>, <http://ocw.nd.edu/>, <http://ocw.usu.edu/>), Japonya’da 350 ders, Japon OCW Konsorsiyumu’na katılan 10 üniversite tarafından sağlanmaktadır (<http://www.jocw.jp/>).

Avustralya, Brezilya, Kanada, Küba, Macaristan, Hindistan, İran, İrlanda, Hollanda, Portekiz, Rusya, Güney Afrika, İspanya, Tayland, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Vietnam ve diğer birçok ülkede açık eğitim kaynaklarına yönelik projeler ortaya çıkmaya devam etmektedir. Türkiye’de de YÖK’ün girişimleriyle eğitim materyalleri <https://yokdersleri.yok.gov.tr/> adresinde bir araya getirilerek açık ders materyalleri biçiminde kullanıma sunulmuştur. İstanbul Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesinin katkılarıyla oluşturulan sistem diğer üniversitelere açık hâle getirilmiştir. YÖK tarafında yürütülen bu çalışmanın daha da genişleyerek kapsayıcı olması beklenmektedir.

Açık ders kaynakları için Yükseköğretim koordinatörlüğünde bir proje ekibi oluşturularak açık ders kaynaklarının kullanımı ve üretiminde üniversiteler arasındaki ulusal iş birliği düzeyi arttırılabilir, öğretim üyesi ve öğrenciler desteklenebilir, üretilecek içeriklerin kalitesi, teknolojisi ve yönetimi açısından etkili çevrim içi

yöntemler bulunabilir, ulusal kaynak paylaşımı teşvik edilebilir, ders kaynaklarının etiketlenmesi, depolanması ve dağıtılması için ulusal bir üniversite ağı kurulabilir.

Dijitalleşme Sürecinin Hız Kazanması

İnsanlar artık küresel bir öğrenme ağının parçası hâline gelmiş durumdadır. Özellikle mobil cihazlar sayesinde devamlı bir şekilde öğrenme ağlarına bağlı kalılabilmektedir. Facebook ve Twitter gibi aktif kullanılan sosyal medya araçları sayesinde insanlar yaş gözetmeksizin her gün yeni bilgiler ile karşılaşmaktadırlar. Google, Bing, Yahoo ve Yandex gibi arama motorları da özünde değerli, ama erişilemez kalacak olan bilgiye çok az çaba ile ulaşılmasını sağlayarak devrim niteliğinde yeniliklere imza atmışlardır. İnternet teknolojilerinden önce kütüphanelerde kaynakça bulmak zor, yoğun çaba ve zaman gerektiren bir uğraşırken şimdi kaynakça bulmaktan daha değerli olan kaynakları sınırlandırabilmek olmuştur. Günümüzde bilgi devrimi, var olan bilgi miktarından ziyade bu bilgilerin ağlar sayesinde ne kadar hızlı bir şekilde her yere ulaştığı ve her ulaştığı yerde katlanarak arttığıdır. Dijital eğitimin giderek daha fazla önem kazandığı düşünülürse bu dijital dönüşümün başarılı olması için öğrenci, eğitmen ve kurumlara büyük sorumluluklar düşmektedir.

Çevrim içi derslere ve programlara kaydolun öğrenci sayısının artmasıyla birlikte, dünya çapında hem üniversiteler hem de akademik personel tarafından çevrim içi teknolojilerin benimsenmesi giderek artmaktadır. Buna rağmen, akademisyenlerin artan bu talepler için hazır olup olmadıkları ve çevrim içi eğitim kalitesine yapacakları katkı hâlâ soru işaretleriyle doludur (Maor, 2006). Yükseköğretimde birçok akademisyen, öğrencilerin öğrenmelerini desteklemek için eğitim teknolojilerini kullanmaları gerektiği konusunda kendilerini baskı altında hissetmektedir. Çevrim içi eğitimdeki artış eğilimine rağmen, birçok öğretim üyesi bu teknolojileri henüz çok fazla kullanamamakta veya kullananlar da etkili bir şekilde kullanıp kullanmadıkları konusunda emin olamamaktadır. Bu sorunu çözenin bir yolu, pedagojik ve öğretimsel amaçlara uygun profesyonel programlar sunmaktır. Mevcut durumda öğrencileri zengin, yoğun etkileşim ve iş birlikli öğrenme ortamına dâhil etmek yerine, çoğu e-öğrenme ortamı, içeriğin yüklenmesi ve indirilmesi, web’de arama, çevrim içi test, değerlendirme ve öğrencinin ilerlemesinin izlenmesi için farklı araçlar kullanarak bireysel, kendi kendine öğrenmeye odaklanmış durumdadır. Çözülmesi gereken önemli zorluklardan biri de öğrenci ihtiyaçlarını, pedagojiyi ve teknolojiyi ilişkili tutarak etkili çevrim içi öğrenme ortamları oluşturmaktır.

Genellikle, çevrim içi öğrenme materyalleri bireysel olarak öğretim üyeleri tarafından hazırlanır. Şu anda pek çok öğretim üyesi çevrim içi eğitim ortamında nasıl ders verileceği veya nasıl ders materyali hazırlayacaklarına dair bir eğitim almış durumda değildir. Sonuç olarak da çevrim içi ders materyalleri ve sunum standartları birçok açıdan tutarsızdır. Gelişmiş çevrim içi öğrenme materyallerinin hazırlanması sıklıkla

akademisyen ile öğretim tasarımı personelleri arasındaki iş birliğine dayanır. Önceleri akademisyenler ders notlarını, sunumlarını, ek kaynaklarını ve ölçme materyallerini hazırlamak için kendi başlarına hareket ederlerken; gelişmiş çevrim içi öğrenme materyalleri üretmek için öğretim tasarımı uzmanlarıyla, multimedya ekipleriyle ve yazılım geliştiricilerle iş birliği yapmaları gerekmektedir.

Çevrim içi eğitimde en dikkat çekici konuların başında öğrenci başarısının önemli faktörlerinden biri olan “öğrenci katılımı” gelmekte (Centner, 2014) ve hatta bu durum eğitimin bir numaralı eğilimi haline gelmektedir (Bonk ve Graham, 2006). Buna bağlı olarak ders materyallerinin kalitesi çevrim içi eğitimde acil ve çözülmesi gereken öncelikli alan olarak görülmektedir (Gaston ve Lynch, 2019). Günümüzde hâlâ en yaygın kullanılan temel içerik “metin tabanlıdır” ve standartların neredeyse tamamı bu tür içeriğe odaklanmıştır. Metin tabanlı içeriklerin kullanımı başlangıçta en doğru seçenek olarak görülse de ilerleyen dönemde diğer tüm içerik türlerinin değerlendirilmesi kritik bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. Bunlar video, ses, resim, illüstrasyon, 3b modeller, simülasyonlar ve oyunlar olarak çeşitlendirilebilir. Kitleleşen erişimin arttığı, öğrenci profilinin daha fazla çeşitlilik ve değişiklik gösterdiği günümüzde bu tür içerikler de çoklu öğrenme ortamlarında önem kazanmıştır.

Bilginin stratejik konumunu koruması, işlenmesi, aktarımı, organize edilmesi, yönetilmesi ve erişilmesi için yeni sistem ve yöntem bulunması zorunlu bir durumdur. Kaynakların organize edilmesi ve erişilebilirliği planlı ve programlı bir şekilde yapılmadığı müddetçe artan kaynak sayısı önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Bain & Zundans-Fraser, 2017).

Eğitim içeriklerinin oluşturulmasında ve bu içeriklerin öğrenme yönetim sistemlerine dâhil edilmesi süreçlerinde standartlara uyum eksikliği, yeniden kullanılabilirlik, esneklik ve işlevsellik üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. İçerik ve içerik yönetim sistemleri gibi tamamlayıcı teknolojilerin altyapı görevi gören öğrenme yönetim sistemi içine sorunsuzca entegre edilebilmelidir. İçerik yönetim sistemlerinden ders içeriklerinin bir geliştirme ortamı olarak işlevsellik kazanıp içeriklerin düzenlenmesi, içerik üzerinden öğrenciler ile akademisyenler arasında iletişimi desteklemesi beklenir. Bunun için öğrencilere yönelik etkili öğretim materyallerinin hazırlanmasına ve geliştirilmesine imkân sağlayan daha iyi geliştirme araçları gerekmektedir (Watson & Watson, 2007).

YÖK Koordinasyonunda Türk Yükseköğretim Sisteminin Krizle Mücadele Stratejisi

Yukarıda ana hatlarıyla ifade edildiği gibi küresel salgın süreci, ülkelerin eğitim model, yöntem ve metotları üzerinde çok önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Her ne kadar dijital eğitim olanaklarının ve onun “bilinen ve görünen yüzü” olan uzaktan eğitimin tarihsel kökenleri çok eskilere dayanıyor olsa da bu kadar kısa bir

süre zarfında uygulamada kendisine bu denli yer bulması ancak böyle bir acil durum yönetiminde tahayyül edilebilirdi. 12 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı'nın eğitim öğretime ara verildiğine ilişkin yapılan ilk açıklamadan bugüne gelinen noktada Türk eğitim sisteminin bütüncül olarak dünyadaki pek çok ülkeye göre daha başarılı bir süreç yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu çalışmanın ana konusu yükseköğretim ve bu süreçteki İstanbul Üniversitesi tecrübesi olduğu için bundan sonraki kısımda ilk, orta ve lise düzeyindeki uzaktan eğitim uygulamalarına yer verilmeyecektir.

12 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı tarafından bütün yükseköğretim kurumlarında 16 Mart 2020 tarihinden itibaren 3 hafta süreyle eğitime ara verildiği açıklaması yapılmıştır. Bu tarihten bugüne gelinceye kadar YÖK koordinasyonunda Türk yükseköğretim sistemi başarılı bir süreç yönetimine imza atmıştır. Bu süreç yönetiminde YÖK, “güçlü koordinasyon, esnek yönetim ve yetki paylaşımı” unsurlarını ön plana çıkarmış ve devletin yetkili organlarının istikameti doğrultusunda küresel salgın sürecinin gidişatına uygun kararları hızlı bir şekilde yürürlüğe koymuştur.

Her ne kadar ilk olarak üç haftalık bir süre için eğitime ara verilmiş olsa da çok kısa bir süre sonra 18 Mart'ta YÖK'ten önemli bir açıklama gelmiş ve 23 Mart 2020 tarihi itibarıyla ön lisans, lisans ve lisansüstü tüm düzeyleri kapsayacak şekilde uzaktan eğitim kapasitesine sahip olan tüm üniversitelerde dijital imkânlar ile uzaktan eğitim sürecinin başlanacağı; öncelikli olarak an itibarıyla yeterli düzeyde uzaktan eğitim alt yapısına sahip olmayan üniversiteler olmak üzere bütün üniversitelerin kullanımına açık ders materyalleri havuzunun açılacağı ve teorik derslerin tamamının ve uygulamalı ders ve eğitimlerin teorik kısımlarının dijital imkânlar ve uzaktan öğretim yöntemleri kullanılarak yapılacağı bildirilmiştir. YÖK, bu kararı almadan önce farklı üniversitelerde uzaktan eğitim konusunda uzman olan öğretim üyelerinden oluşan “Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Komisyonu”nu kurmuştur. Bu Komisyon, “Pandemi Dönemi Uzaktan Öğretim Uygulamaları Yol Haritası”nın son hâline gelmesinde önemli katkılarda bulunmuştur. Bu yol haritası, gerçekleştirilecek olan uzaktan eğitim faaliyetleri için beş temel alanda değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunlar; *mevzuat*, *alt yapı*, *insan kaynakları*, *içerik* ve *uygulama* konularını kapsamıştır. *Mevzuat* başlığı altında Uzaktan Öğretim Usul ve Esaslarında önemli değişiklikler yapılması yoluyla örgün öğretimlerin uzaktan eğitim yöntemleriyle yapılmasının önü açılmıştır. *Alt yapı* konusunda üniversitelerden gelen geribildirimler çerçevesinde 123 üniversitede Uzaktan Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezi (UZEM) olduğu ve dolayısıyla alt yapılarının uzaktan eğitim yapmaya müsait olduğu tespit edilmiştir. Bu üniversitelerin haricinde kalanlar için de YÖK koordinasyonunda alt yapısı hazır olan diğer üniversitelerle iş birliğine gidileceği bildirilmiştir. *İnsan kaynakları* alanında tüm öğretim elemanlarının uzaktan eğitim kabiliyet ve yeterliliklerini artırmak adına YÖK koordinasyonunda “Dijital Çağda Yükseköğretimde Öğrenme ve Öğretme” başlıklı eğitimin verilebileceği ve ayrıca Üniversitelerin de kendi bünyelerinde bu niteliksel artış için hizmet içi eğitimler

tasarlayacağı değerlendirilmesi yapılmıştır. Uzaktan eğitimin en önemli unsuru olarak kabul edilen *içerik* oluşturma konusunda gerekli olan araç ve rehberlerin sürekli olarak paylaşılacağı bilgisi verilmiştir. Son olarak *uygulama* konusunda ise üniversitelerin senkron (çevrim içi, eş zamanlı, canlı) ya da asenkron yöntemlerden arzu ettiklerini kullanabilecekleri bir perspektif sağlanmıştır. Bu bağlamda YÖK'ün küresel salgın sürecinde eğitim öğretim faaliyetlerine ilişkin almış olduğu kararlarda geniş tabana yayılan, alanın uzmanlarının görüşlerine önem ve değer veren paylaşımcı bir model kullandığını söylemek yerinde olacaktır (YÖK, 13 Mart 2020). Türkiye'de şu anda bünyesinde açık öğretim ya da açık ve uzaktan eğitim fakültesi bulunan dört üniversite bulunmaktadır. Bunlardan biri Ankara Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi ilk defa 2020-2021 eğitim öğretim yılında faaliyete geçmiş olacaktır. Onun haricinde açık ve uzaktan eğitim alanında önemli tecrübe, bilgi ve birikime sahip olan Anadolu, Atatürk ve İstanbul Üniversitelerinin ellerinde bulunan tüm dijital kitaplar, 23 Mart 2020 tarihinde "YÖK Dersleri Platformu"nda ülkenin hizmetine sunulmuş ve ilerleyen dönemlerde diğer Üniversitelerin katkılarıyla birlikte nicelik ve nitelik açısından daha da gelişmeye başlamıştır. YÖK'ün uzun zamandır izlediği "Açık Bilim ve Açık Erişim" politikasının önemli bir çıktısı olarak görülebilecek olan bu platform, bugün geline nokta iki bin civarı dijital kitaba ev sahipliği yapmaktadır. Platforma, KKTC'den ABD'ye pek çok ülkeden sisteme giriş yapıldığı ve kısa bir süre içerisinde büyük bir kullanıcı kitlesine hizmet verdiği açık bir şekilde görülmüştür (YÖK, 31 Mart 2020).

Nisan ayına yaklaşıldığında bir taraftan uzaktan eğitime ilişkin yukarıda ifade edilen gelişmeler yaşanırken bir taraftan da küresel salgın sürecinin etkileri giderek ağırlaşmaktaydı. Çok geçmeden 26 Mart 2020 tarihinde YÖK, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında eğitim faaliyetlerinin sadece uzaktan eğitim, açık öğretim ve dijital öğretim imkânları ile sürdürülmesine karar verdi. Bu bağlamda bahar yarıyılında yüz yüze eğitim yapılmayacağı, yüz yüze eğitimin şart olduğu uygulama derslerinin ise yüz yüze imkânların müsait olduğu yaz döneminde sıkıştırılmış bir akademik takvimle yapılacağı belirtildi (YÖK, 26 Mart 2020).

YÖK, bahar yarıyılında eğitim öğretimin dijital imkânlarla sürdürüleceğini açıkladıktan sonra eğitim öğretim faaliyetlerinin aksamadan yürütülmesini destekleyecek şekilde Üniversitelere kılavuzluk yapmak ve onları rahatlatmak adına bir dizi önlemler ve kararlar bütününe imza atmıştır. Bu minvalde ilk olarak 1 Nisan 2020 tarihinde küresel salgın nedeniyle ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrencilerin talep etmeleri hâlinde 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde kayıtlarını dondurabilmelerine; tez savunma ve yeterlik sınavlarının ise denetlenebilir olma ve kayıt altına alınma şartıyla video konferans gibi dijital imkânlar ile yapılabilmesine olanak sağlamıştır (YÖK, 1 Nisan 2020). Bu gelişme küresel salgın sürecinin bireyler ve öğrenciler üzerindeki etkilerini hafifletmesi ve onlara kendi gelecekleri için en doğru karar vermeleri açısından oldukça önemli bir adım olmuştur.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin aksamadan devam etmesi ve küresel salgın sürecinin etkilerinin tüm akademik camia açısından asgari düzeyde tutulması açısından YÖK, ardi ardına önemli kararlar almaya ve uygulamaları için üniversitelere duyurmaya başlamıştır. Bunlardan ilki; uygulamalı eğitim modelinin uygulandığı başta Fen ve Mühendislik olmak üzere bazı Meslek Yüksekokulu programlarının son döneminde yer alan sanayi işletmelerinde iş başında uygulamalı eğitim kısmının, küresel salgın nedeniyle pek çok işletmenin faaliyetine ara vermiş olması da göz önünde bulundurularak öğrencilerin herhangi bir mağduriyet yaşamaması adına ders, ödev, proje, uygulama dosyası ve benzeri etkinlikler veya yaz öğretimi gibi uzaktan eğitim yöntemleriyle yapılabilmesine olanak sağlanması ile ilgilidir (YÖK, 9 Nisan 2020). Bir gün sonraki karar ise, Hemşirelik programı öğrencilerini ilgilendirmiştir. Bu kapsamda YÖK, hemşirelik programında mezun aşamasında olan öğrencilerin staj/uygulama eğitimlerini sağlık birimlerinde koruyucu önlemler alınarak yapabilecekleri gibi uzaktan öğretim yoluyla simülasyon eğitimi, proje, vaka analizi vb. faaliyetlerle de tamamlayabileceklerine dair bilgiyi açıklamıştır (YÖK, 10 Nisan 2020).

YÖK, eğitim öğretim faaliyetlerinin niteliğinden taviz vermeden rahatlatıcı önlemler almaya 13 ve 24 Nisan 2020 tarihlerinde duyurmuş olduğu kararlarla devam etmiştir. Buna göre ilk olarak 13 Nisan'da Diş Hekimliği ve Eczacılık programlarından mezun aşamasında olan öğrencilerin, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemiyle sınırlı kalmak üzere, staj/uygulama eğitimlerini; yaz dönemi de dâhil uygun zamanda sağlık birimlerinde ve serbest eczanelerde koruyucu önlemler alınarak yapabilecekleri gibi Eczacılık programları için simülasyon eğitimi, proje, vaka analizi vb. yollarla; ayrıca her iki program için de dijital imkânlarla uzaktan öğretim yoluyla tamamlayabilecekleri hususunu açıklamıştır (YÖK, 13 Nisan 2020). Ardından 24 Nisan'da yapılan bir başka rahatlatıcı ve uygulama kolaylığı getirici açıklamayla da tıp fakültelerinin son sınıf öğrencilerine (intörn) önemli bir açılım sağlanmıştır. Buna göre, 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar dönemi ile sınırlı kalmak kaydıyla tıp fakültesi son sınıf öğrencilerinin, rızalarının da alınması kaydıyla eğitimlerine kendi hastanelerinde devam edebilmelerine ve uygulama eğitimlerinin kalan sürelerini, dijital imkânlarla uzaktan öğretim yoluyla ders, ödev, proje, vaka analizi gibi faaliyetlerle tamamlayabilmelerine olanak tanınmıştır (YÖK, 24 Nisan 2020).

YÖK'ün üst üste almış olduğu bu kararlar, bir taraftan Üniversitelerin eğitim öğretim faaliyetlerinin işlerliğini kolaylaştırmış öte yandan da an itibarıyla kendi üzerlerine düşen en önemli görev olan dijital imkânları geliştirmek misyonuna daha fazla yönelmelerine sebebiyet vermiştir. Bu bağlamda Üniversiteler kendi öğrenme yönetim sistemlerini tasarlama yoluna gitmişler, senkron ve asenkron metotları uygulama çabasının içerisine girmişlerdir. Bu arada YÖK, uzaktan eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hususunda önemli bir adım atmış ve tüm Üniversite öğrencilerine YÖK Dersleri Platformunda ve kendi Üniversitelerinin sunmuş olduğu uzaktan eğitim ara yüzlerinde kullanmaları üzere 6 GB'lık ücretsiz internet kullanımı sağlamıştır (YÖK, 29 Nisan 2020).

Her ne kadar insan sağlığı ve sağlık sistemi üzerinde derin yara bırakan bir süreç yaşanmış ve yaşanıyor olsa da bütün bu gelişmeler, Türkiye’de uzaktan eğitim alanında belki de 10-15 yıl içerisinde alınacak olan yolun çok daha kısa bir süre içerisinde varılmasında büyük etken olmuştur. Gerçekten de pek çok Üniversitenin kısa ve orta vade stratejileri içerisinde yer almayan dijital öğrenmeye ilişkin kaynak ve projeler ardi ardına gün yüzüne çıkmış ve bu alanda çok önemli gelişmeler kaydedilmeye başlanmıştır. Bütün bu gelişmeleri yakından takip eden YÖK, bir veri analizi çalışması yaparak 127’si devlet ve 62’si vakıf olmak üzere toplamda 189 Üniversiteden geribildirim alarak bir aylık durum analizini 3 Mayıs 2020 tarihinde kamuoyuyla paylaşmıştır. Buna göre Üniversitelerin uzaktan eğitime oldukça hızlı bir şekilde geçiş sağladığı, teorik derslerin neredeyse tamamı olmak üzere bahar döneminde yer alan tüm derslerin %90,1’inin uzaktan eğitim kapsamına alınmış olduğu, derslerin %22’sinde senkron (canlı) sınıf uygulamasına geçildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte uzaktan eğitim yöntemlerinin en fazla kullanıldığı bilimsel alanın Sosyal Bilimler olduğu, ara sınav (vize) uygulamasının ağırlıklı olarak ödev ve proje yoluyla yapıldığı ve öğretim elemanı ile öğrencilere yönelik bilgilendirme ve destek hizmetlerin yoğun bir etkileşimle sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür (YÖK, 3 Mayıs 2020).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken YÖK, engelli öğrencileri de unutmamış ve onların eğitim imkânlarına erişimde yaşayabileceği sorunları asgari düzeye çekebilmek için Üniversitelerin gereğine bir dizi önlemler bütünü almıştır. Buna göre öncelikle programlardaki engelli öğrencilerin tespit edilmesi ve programda ders veren öğretim elemanlarına almaları gereken önlemler konusunda bilgi vermeleri istenmiştir. Bu bağlamda özellikle canlı ders platformuna erişimde ve bağlanmada sorun yaşayan öğrencilerle görüşülerek mevcut sorunlarının giderilmesi; uzaktan eğitim sistemlerine yönelik olarak bu öğrencilere yazılı olarak da bilgi verilmesi hususu ön plana çıkarılmıştır. İşitme engelli öğrenciler için ders içeriklerinin metin olarak da sağlanması, mümkün ise ders anlatımlarının alt yazılı olarak da verilmesi, ders içeriklerinin önceden metin olarak öğrenciye gönderilmesi, dudak okuyabilen öğrenciler için ders sunumlarının yanı sıra öğretim elemanlarının ekranda görünmesinin sağlanması önem arz ederken görme engelli öğrenciler için okuyucu sistemlerin kullanılabilmesi zengin metin biçimlerinin ders metinlerinde kullanımı açısından özen gösterilmesi, sunumlarda büyük punto ve kontrast renk kullanılması, görsel içeriklerin, grafik ve tabloların ders anlatımı sırasında betimlenmesi, özellikle sınavlarda grafiklerin betimlenmesi konuları ön plana çıkmıştır. Bununla birlikte yapılacak olan çevrim içi sınavlarda engellilik durumuna göre ek süre tanınması ve zihinsel engelli ya da otizm spektrum bozukluğu bulunan az sayıda öğrenci için de yükseköğretimle bağlantısının kopmaması için özen gösterilmesi, düzenli aralıklarla aile ve öğrenciyle temasa geçilmesi, gerekirse psikoloji ve diğer alanlardan akademisyenlerden de destek alınarak öğrenciye faydalı bulunulması istenmiştir (YÖK, 7 Mayıs 2020).

Yukarıda da ifade edildiği üzere Mayıs ayı itibarıyla Üniversiteler ara sınavlarını ağırlıklı olarak ödev ve proje yoluyla yapıp tamamlamış ve küresel salgın sürecinin

devamı ile birlikte dönem sonu (final) sınavlarına doğru yol almaya başlamıştır. Tam da bu hususta YÖK'ten dönem sonu sınavlarına ilişkin ardı ardına iki önemli açıklama gelmiştir. Buna göre öncelikle 12 Mayıs'ta yapılan açıklamaya göre üniversitelerde dönem sonu sınavları ile bu eğitim ve öğretim yılına ait diğer sınavların yüz yüze imkânlarla gerçekleştirilemeyeceği, sınavların üniversite yetkili kurullarınca tercih edilecek dijital imkânlar veya ödev, proje gibi alternatif yöntemler uygulanarak yapılacağı bildirilmiştir (YÖK, 12 Mayıs 2020). Kısa bir süre sonra 27 Mayıs'ta ise üniversitelerde dijital ortamlarda gerçekleştirilecek olan dönem sonu sınavların uygulanmasına yönelik temel ilke ve çerçeveyi belirtmiştir. Buna göre şeffaflık ve denetlenebilirlik esasları çerçevesinde dijital ortamlarda gözetimli ya da gözetimsiz olarak açık uçlu ya da çoktan seçmeli çevrim içi sınavlar, ödevler, çevrim içi kısa sınavlar, projeler, Öğrenme Yönetim Sistemi (ÖYS) etkinlikleri, ÖYS kullanım analitikleri ve benzeri uygulamaların kullanılabilirliği belirtilmiştir. Ayrıca teknik konular da dâhil olmak üzere sınavın işleyişine ilişkin tüm konularda öğrenci ve öğretim elemanlarının açık ve net bir şekilde bilgilendirilmeleri gerektiği üzerinde önemle durulmuştur. Yine eğitimde fırsat eşitliği ilkesi çerçevesinde dijital erişim konusunda sıkıntı yaşayan öğrencilere teknik destek sağlamak amacıyla öğrencinin bulunduğu yerdeki üniversite birimleri öncelikli olmak üzere gerektiği takdirde Millî Eğitim Bakanlığı ve diğer kamu kurumlarının bilgisayar ve internet olanaklarına erişim sağlanması imkânı tanınmıştır (YÖK, 27 Mayıs 2020).

YÖK'ün dijital eğitim olanaklarının geliştirilmesine yönelik stratejisinin sadece küresel salgın dönemine ilişkin olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Bunun en önemli göstergelerinden biri, yaklaşık iki yıl önce Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yeni kurulmuş olan 16 üniversitedeki öğretim elemanları ve öğrencilerine mevcut dijital yetkinliklerini artırmak amacıyla verilen eğitim programıdır. Bu eğitim programında Anadolu Üniversitesi iş birliği ile 10.725 öğretim elemanına çevrim içi olarak "Dijital Çağda Öğrenme ve Öğretme" ile 61.346 öğrenciye bir dönemlik kredili olarak "Dijital Okuryazarlık" dersleri verilmiştir. Bununla birlikte 16 Mart'ta başlayan ve ilgili 16 üniversiteye ilaveten yeni kurulmuş beş teknik üniversite ve Anadolu'da bulunan üç üniversitemizin öğretim elemanlarına YÖK, CISCO ve ODTÜ iş birliği ile "Siber Güvenlik ve Ağ Yönetimi" konularında eğitimler vermeye başlanmıştır (YÖK, 27 Ağustos 2020). Bu bağlamda YÖK'ün özellikle 4 Haziran'da almış olduğu kararlar, küresel salgın sürecinden bağımsız bir şekilde Türk yükseköğretim sisteminin geleceğine ilişkin büyük bir anlam ifade etmekteydi. Buna göre YÖK, mevzuat yönünden bir değişikliğe imza atarak ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerin tamamında örgün öğretimlerde uzaktan öğretim yoluyla verilebilecek ders oranını %30'dan %40'a yükseltmiştir. Ayrıca en az %10'unun uzaktan öğretim yöntemleriyle verilmesi şiddetle tavsiye edilmiştir. Bunun anlamı küresel ya da yerel şartlar ne olursa olsun önümüzdeki dönemlerde karma (harmanlanmış, blended) eğitim yöntemlerinin Türk yükseköğretim sistemi içerisinde kendisine çok daha fazla yer bulabileceğidir (YÖK, 4 Haziran 2020).

YÖK'ün yakın zamanda yapmış olduğu en önemli hamlelerden biri de şüphesiz ki “Küresel Salgında Yeni Normalleşme Süreci” ismiyle çıkarmış olduğu kılavuzdur. Kılavuz, salgının dinamik bir süreç ihtiva etmesinden hareketle bölgesel ve yerel seyrine göre Üniversitelerin farklı programlar için ilgili programın yeterlilikleri, kazanımları, öğrenci sayıları, alt yapı imkânları gibi kriterler çerçevesinde farklı önlemler almaları gerektiğinden hareketle oluşturulmuştur. *Uzaktan öğretim uygulamaları, uygulamalı eğitimler, ölçme ve değerlendirme uygulamaları, yabancı uyruklu öğrenciler, toplantılar, kongreler ve değişim programları* başlıkları altında yapılandırılan bu kılavuzda uzaktan öğretimle ilişkili en önemli ilke kararları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

- Küresel salgın döneminde uygulanan acil durum uzaktan öğretim uygulamaları ile önceden planlanmış ve önemli bir eğitim yöntemi olarak sunulan uzaktan öğretim uygulamalarının önemli farklılıklar taşıması gerektiği,
- Karma (harmanlanmış) eğitim yöntemlerine daha fazla ağırlık verilmesi gerektiği,
- Yüz yüze yürütülecek olan derslerde önemli bir farklılık yaratmak üzere sınıf içi etkinliklerin yanı sıra çevrim içi etkinliklerin eklenmesi,
- Görsel kapasite ve yüksek etkileşim unsurları çerçevesinde zenginleştirilmiş eğitim materyallerinin tasarlanmasına ağırlık verilmesi,
- Üniversitelerin uzaktan eğitim alt yapılarının sürekli olarak geliştirilmeye devam etmeleri,
- Öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yeterliliklerini geliştirecek her türlü adımın atılması,
- Uzaktan öğretim yapılanması ve organizasyon yapısının sürekli olarak geliştirilmesi,
- Ders dışı çevrim içi etkinliklerin planlanması ve tasarlanması,
- Salgının seyri, ilgi programdaki öğrenci sayısı ve alt yapı olanakları dâhilinde Üniversitelerin teorik eğitimlerini uzaktan öğretim yöntemleriyle vermeye devam etmeleri ve uygulamalı eğitimlerini desteklemeye yönelik olarak uzaktan öğretim süreçlerini planlamaları,
- Salgının seyri ne olursa olsun yukarıda da ifade edildiği gibi yüz yüze programlardaki derslerin %40'ının uzaktan öğretimle verilmesine yönelik kararlar alınmıştır.

Görülebileceği üzere YÖK, 12 Mart'tan itibaren Türk yükseköğretim sistemini oldukça dinamik, istişare zemininden kopmadan ve üniversitelere özerk inisiyatif alanı tanıyarak yönetmiştir. Dünyada pek çok ülkenin eğitim sisteminin aynı dönem içerisinde büyük sıkıntılar yaşadığı ve işleyiş açısından önemli zafiyetler bulundurduğu göz önüne alındığında Türkiye'nin çok başarılı bir süreç yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda bir sonraki başlık altında İstanbul Üniversitesinin anlatılan bu sürece uyumu ve ortaya koyduğu performans hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

İstanbul Üniversitesi'nin Kovid-19 Sürecindeki Uzaktan Eğitim Hamleleri

YÖK'ün küresel ve yerel gelişmeleri zamanında ve yerinde takip ederek hızlı ve esnek anlayışa dayalı sürdürdüğü karar mekanizması, üniversiteler açısından bir şans olduğu kadar önemli sorumluluklar yükleyen bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan alınan kararların zamanında ve doğru bir biçimde vücut buldurma işlevi tamamen üniversitelere aittir. Türkiye'de pek çok üniversite açısından bu sürece geçiş çok da kolay olmamıştır. Bir üst başlıkta geçiş sürecinde üniversitelerin genel olarak başarılı bir performans sergilediğinden bahsedilmiş olsa da özellikle üniversitelerin öz kaynaklarıyla oluşturulmuş bir öğrenme yönetim sisteminin mevcudiyeti ya da tasarlanması, nitelikli öğretim materyallerinin düzenli bir şekilde sisteme yüklenmesi, öğrencilerle sağlıklı bir iletişimin kurulması konusunda önemli sorunlar yaşanabilmiştir. Bunların dışında en büyük eksiklik alanı ise senkron (canlı) derslerin yapılması konusunda oluşmuştur. Pek çok üniversite senkron ders yapamamış ya da sadece sınırlı düzeyde yapabilmiştir.

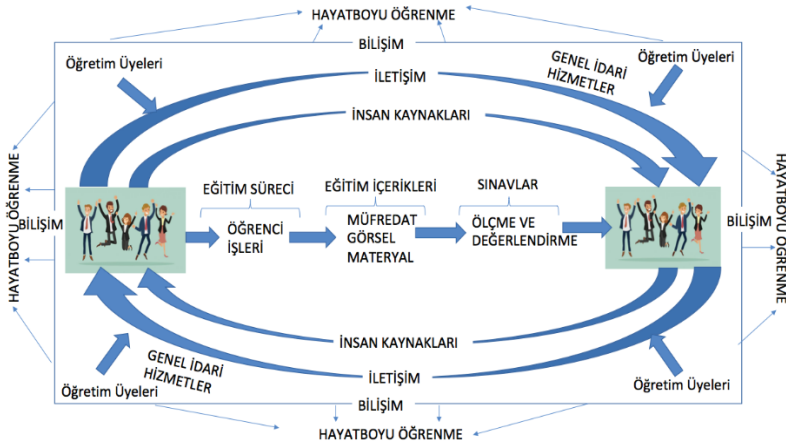
Türkiye'nin ve hatta dünyanın en eski ve köklü üniversitelerinden biri olan İstanbul Üniversitesi, yaklaşık altı aylık sürede genel olarak çok başarılı bir süreç geçirmiştir. Bunu, çalışmanın ilerleyen kısımlarında anlatılacak olan öğrenci ve öğretim elemanlarına yapılan anketin sonuçlarından da rahatlıkla görmek mümkündür. Bu denli başarılı bir sonucun oluşmasının altında yatan en önemli etkenlerden biri şüphesiz ki üniversitenin müstakil bir Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesine sahip olmasıdır. Dolayısıyla çalışmanın bu başlığı, iki alt başlık hâlinde değerlendirilecektir. Birinci başlıkta genel hatlarıyla İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi (AUZEF) kuruluşundan bu yana genel hatlarıyla değerlendirilecek; ikinci başlıkta ise AUZEF koordinasyonunda yürütülen Üniversite uzaktan eğitim tecrübesine değinilecektir.

İstanbul Üniversitesinin Dijital Fakültesi: AUZEF

An itibarıyla Türkiye'de kurulu bulunan dört açık öğretim ya da açık ve uzaktan eğitim fakültesinden biri olan AUZEF, 2010 yılında kurulmuş ve 2011-2012 eğitim öğretim yılında ilk defa öğrenci kabul etmeye başlamıştır. AUZEF'in 2011-2012 eğitim öğretim yılında dört programda 7.000'i aşkın öğrenciyle başladığı eğitim öğretim serüveni, bugün gelinen noktada 34'ü açık öğretim (15 lisans, 15 ön lisans, 4 lisans tamamlama) ve 18'i uzaktan eğitim (9 lisans, 7 ön lisans, 2 lisans tamamlama) olmak üzere toplam 52 programdaki 325.000 (200 bin aktif, 125 bin pasif) öğrenciyle devam etmektedir. İstanbul Üniversitesinin nitelik ve nicelik olarak çok güçlü bir akademik kadroya sahip olması, AUZEF'in nadir diploma programlarının etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Hemen her programı, sahip olduğu özelliklerden ötürü önemli talep gören AUZEF'teki programlardan bazıları doğrudan iş hayatına hazırlama noktasında avantajlar sunarken bazıları daha çok entelektüel bilgi birikiminin artırılmasına hizmet etmektedirler. Eğitim hayatından iş gücü piyasasına geçişi kolaylaştıracak programlar arasında Çocuk Gelişimi, Sağlık Kurumları İşletmeciliği,

Sivil Hava Kurumları İşletmeciliği, İş Sağlığı ve Güvenliği, İşletme, Adalet, Sosyal Hizmetler, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Yönetimi, Yönetim Bilişim Sistemleri bulunurken entelektüel bilgi birikiminin artırılmasında ön plana çıkan programları Sosyoloji, Tarih, Felsefe, Kültürel Miras ve Turizm olarak belirtmek mümkündür.

Açık ve uzaktan eğitim alanında on yıllık bir bilgi, birikim ve tecrübeye ulaşılmış olan AUZEF, özellikle hayat boyu öğrenme perspektifi doğrultusunda Türkiye’de hizmet veren en önemli eğitim kurumlarının başında gelmektedir. Kurumsal işleyişi, departmanlar arasındaki etkileşim ve çalışma dinamikleri, almış olduğu kalite ödül ve belgeleri ile her biri kendi alanında üst düzey niteliğe sahip olan personel yapısı sayesinde AUZEF, her geçen yıl bir önceki yıla göre kendini daha da güçlendirmekte ve kurumsallaşma sürecini başarılı bir şekilde yapılandırmaktadır. Açık ve uzaktan eğitim alanında yaşanan değişim ve dönüşümlerin çok hızlı ve aktif bir yapıda olduğu düşünüldüğünde AUZEF’in bu değişimlere uyum sürecinde bir o kadar dinamik davranış sergileme zorunluluğu bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

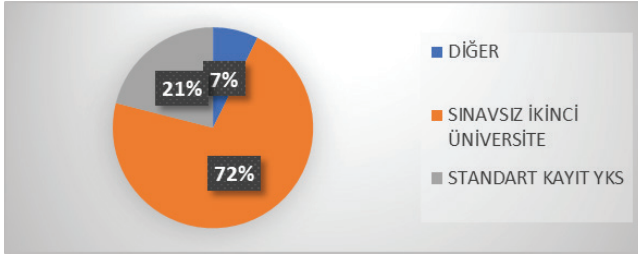
Şekil 3. AUZEF'in Kurumsal Yapı ve İşleyişi.

Hayat boyu öğrenme anlayışı içerisinde Türkiye’deki açık öğretim fakülteleri, ikinci üniversite kapsamında sınavsız öğrenci alımı yapabilmektedir. Bunun anlamı, herhangi bir ön lisans programında hâlihazırda eğitimine devam eden ya da mezun olan bir bireyin dilediği bir ön lisans açık öğretim programına; herhangi bir lisans programında hâlihazırda eğitimine devam eden ya da mezun olan bireyin ise yine dilediği bir lisans ya da ön lisans açık öğretim programına sınavsız bir şekilde kaydolabilme imkânına sahip olmasıdır. Günümüzde gerek sosyal gerekse de çalışma yaşamının gereklilikleri noktasında ikinci bir diploma programını tamamlamanın ve o programın yeterlilik ve kazanımlarına sahip olmanın ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde, AUZEF'in

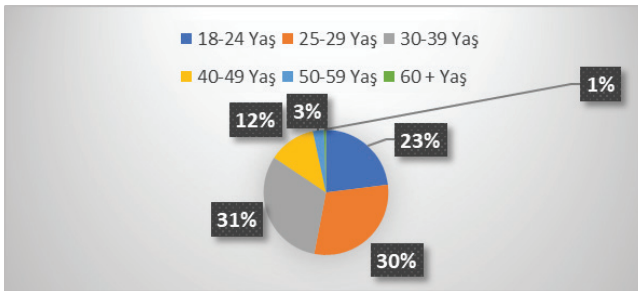
ortaya koyacağı nitelikli eğitim performansının da topyekûn ülkenin gelişimi, refahı ve kalkınması açısından önemli olduğu rahatlıkla anlaşılabilir.

AUZEF, diğer tüm fakültelerde olduğu gibi merkezî sınavla (YKS) da öğrenci alan bir fakülte konumundadır. Yani YÖK tarafından ilan edilen kontenjan nispetinde her yıl programlarına öğrenci kabul etmektedir. Ancak genel olarak bakıldığında öğrencilerin önemli bir kısmının ikinci üniversite kapsamında gelen öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. An itibarıyla AUZEF'teki toplam öğrenci sayısının %72'si sınavsız ikinci üniversite kapsamında gelen öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum, hayat boyu öğrenme penceresinden bakıldığında büyük önem arz etmektedir.

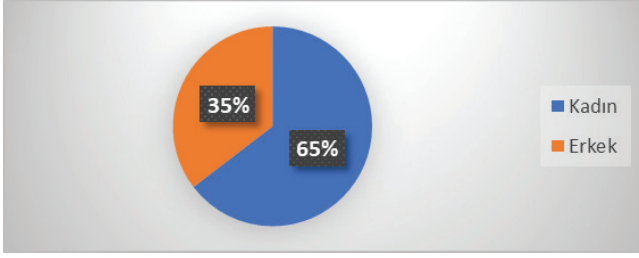
Grafik 1. Kayıt Türüne Göre Öğrenci Oranları (%).

AUZEF'in toplum mozağının tamamına hitap ettiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Buna göre bahsedilen 325 bin öğrencinin yaş dağılımına bakıldığında 18-24 yaş grubunun %23; 25-29 yaş grubunun %30; 30-39 yaş grubunun %31; 40-49 yaş grubunun %12; 50-59 yaş grubunun %3 ve 60 yaş ve üstü yaş grubunun %1 düzeyinde olduğu görülmektedir. Bu bağlamda genel olarak genç ve dinamik bir öğrenci yapısına sahip olmakla birlikte 40 yaş ve üzerinde de yaklaşık 53 bin gibi göz ardı edilemeyecek büyüklükte bir potansiyele sahip olduğu gözükmektedir.

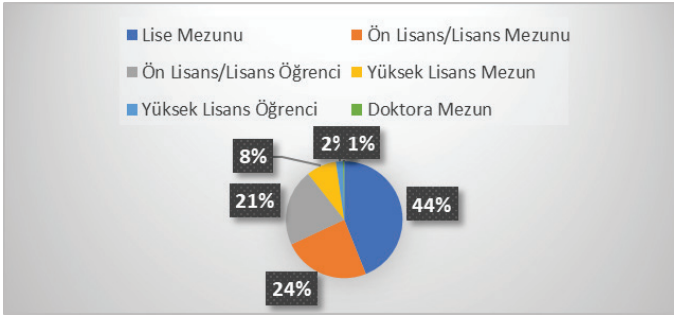
Grafik 2. AUZEF Öğrencilerinin Yaş Dağılımı (%).

Yine cinsiyet dağılımına göre değerlendirildiğinde kadın öğrencilerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre toplam öğrencilerin %65'ki kadın; %35'i erkeklerden oluşmaktadır. Aslında bunun da toplumdaki sosyoekonomik ve kültürel gelişimin bir yansıması olarak değerlendirebilmek mümkündür.

Grafik 3. AUZEF Öğrencilerinin Cinsiyet Dağılımı (%).

AUZEF öğrencilerinin mezun oldukları son eğitim kurumlarına göre eğitim düzeylerine bakıldığında ise; lise mezunlarının %44; ön lisans veya lisans mezunlarının %24; ön lisans ya da lisans öğrenciliğine devam edenlerin %24; yüksek lisans öğrencilerinin %2, yüksek lisans mezunlarının %8 ve doktora mezunlarının %1 olduğu görülmektedir. Bütün bu veriler tek bir potada eritildiğinde sosyolojik yelpazenin ne kadar geniş olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Grafik 4. AUZEF Öğrencilerinin Eğitim Durumu (%).

İstanbul Üniversitesinin tarihsel köken ve evrensel kimliğine uygun bir biçimde açık ve uzaktan eğitim alanında geleceği şekillendiren ve dünya çapında referans gösterilen bir fakülte olma vizyonuna sahip olan AUZEF'in bu anlamda sahip olduğu kalite politikası ve stratejik planı kendisiyle aynı hizmeti veren kurumlara önderlik edecek bir hâle ulaşmıştır. Özellikle stratejik planında benimsemiş olduğu beş temel amaç ve bu amaçların altındaki hedefler bunun en güzel örneği olarak gösterilebilir. Detaya girmemekle birlikte AUZEF'in 2023 vizyonundaki hedefleri sırasıyla;

- Deneyim odaklı e-öğrenci profilinin oluşturulması,
- Öğrenmeyi merkeze alan zenginleştirilmiş eğitim içerik ve materyallerinin üretilmesi,
- Ulusal ve uluslararası ölçme ve değerlendirme merkezi hâline gelmesi,

- Fakültenin fonksiyonlarını mükemmelleştirecek düzeyde bilişim ağı ve alt yapısının oluşturulması,
- Yenilikçi ve modern iletişim teknolojileriyle hayat boyu öğrenme merkezi hâline gelmesi

olarak belirtmek mümkündür. Bütüncül bir bakış açısıyla açık ve uzaktan eğitim alanının tamamını kapsayacak şekilde tespit edilen bu amaçların hayata geçirilmesi, içerisinde bulunduğumuz dijital çağda kuşkusuz hem İstanbul Üniversitesi hem de Türkiye açısından büyük bir değer ortaya çıkarmış olacaktır.

Küresel Salgın Döneminde İstanbul Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulamaları

Küresel salgın sürecinin giderek ağırlaşmasının hemen ardından yapılan 18 Mart 2020 tarihli YÖK açıklamasında, “23 Mart 2020 tarihi itibarıyla ön lisans, lisans ve lisansüstü tüm düzeyleri kapsayacak şekilde uzaktan eğitim kapasitesine sahip olan tüm üniversitelerde dijital imkânlar ile uzaktan eğitim sürecinin başlanacağını” belirtilmesi, tüm Üniversitelerde olduğu gibi İstanbul Üniversitesinde de oldukça dinamik bir çalışma sürecini başlatmıştır. Bu bağlamda ilk olarak AUZEF koordinatörlüğünde bir hafta gibi çok kısa bir süre içerisinde tüm eğitim düzeylerindeki örgün öğrencilerin hizmetine sunmak üzere öz kaynaklarla bir öğrenme yönetim sistemi tasarlanmıştır. Gerçekten de benzerine az rastlanan bir süreç yönetimi içerisinde tamamlanan ve İstanbul Üniversitesi Öğrenme Yönetim Sistemi (İÜÖYS) adı verilen bu sistem, öğrencilerle öğretim elemanlarını bir araya getiren yetenekli bir ara yüz olarak kurgulanmıştır.

İÜÖYS üzerindeki teknolojik ar-ge çalışmaları ve geliştirmeler her gün artarak devam ederken bir yandan da 19 Mart 2020 tarihinde uzaktan eğitimden sorumlu rektör yardımcısının başkanlığında yapılan ve AUZEF yöneticileri ile bilişim personelinin de hazır bulunduğu önemli bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıya, üniversitedeki tüm akademik birimlerin yöneticileri davet edilmiş ve örgün öğretimlerin uzaktan eğitim yöntemleriyle yapılmasında uygulanacak olan temel stratejilerin neler olduğu hakkında detaylı bilgi verilmiş ayrıca 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarısında her bir diploma programından sorumlu olacak “uzaktan eğitim koordinatörleri”nin tespit edilip bildirilmesi istenmiştir. İki gün gibi kısa bir süre içerisinde tüm diploma programlarının koordinatörleri tespit edilmiş ve hiç vakit kaybetmeden kendilerine İÜÖYS’nin kullanımı ile ilgili hizmet içi eğitim verilmiştir. Her ne kadar her bir diploma programından sorumlu uzaktan eğitim koordinatörü tespit edilmiş olsa da, ilk defa tecrübe edilecek böyle zorlu bir süreçte AUZEF’in teknik donanım açısından nitelikli personeline de ihtiyaç duyulacağı düşünülmüştür. Buna göre akademik ve idari işleyiş açısından benzerlik taşıyan programların koordinatörleri kendi içerisinde sınıflandırılarak bir araya getirilmiş ve her bir grup için de en az iki AUZEF teknik sorumlusu her an

kendilerine destek verebilecek şekilde yeni bir iletişim modeli kurgulanmıştır. Programlarda ders veren öğretim elemanlarının anlık karşılaşılabileceği sorunların çözümünde zorluk yaşayan tüm koordinatörler hızlı bir şekilde AUZEF personeli ile irtibata geçebilmiş ve zaman kaybetmeden oluşabilecek sorunlar çözülmüştür.

İÜÖYS, genel olarak akıllı bir kurgu ile tasarlanmıştır. Bu kurgunun en önemli özelliği hem senkron hem de asenkron eğitim modüllerine rahatlıkla cevap verilebilmesinde yatmaktadır. Buna göre asenkron modül yeteneği ile 23 Mart 2020 itibarıyla tüm düzeylerdeki öğrencilerin hizmetine sunmak üzere sekiz farklı içerikten oluşan eğitim materyalleri yüklenmeye başlanmıştır. Bu içerikler; “ders kitabı, ders notu, ders sunumu, ders videosu, ders kitabı linki, ders notu linki, ders sunumu linki ve ders videosu linki”nden oluşmuştur. Öğretim elemanları, bahar yarıyılında yürüttükleri her bir ders için yukarıda ifade edilen bu eğitim materyallerinden en az birini öğrencinin istifadesine sunmaya başlamıştır. Bu süreç başladığında bahar yarıyılına bitimine sekiz haftalık bir eğitim öğretim dönemi var idi. Dolayısıyla öğretim elemanları bu sekiz eğitim haftasının her biri için materyallerini yüklemeye başlamıştır. Çok kısa bir süre içerisinde oldukça büyük bir eğitim materyali arşivi oluşmuş ve nihayetinde eğitim öğretim döneminin son haftasında bu sayı 71.077 adet materyale ulaşmıştır. Burada yüklenen materyallerin sadece nicelik değil nitelik açısından da bu kısa bir süre içerisinde ulaşılacak en yüksek seviyeye çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Tabi ki bu başarının sağlanmasında akademik birimlerin üst düzey yöneticilerinin ve uzaktan eğitim koordinatörlerinin katkısı yadsınamayacak düzeyde olmuştur. Koordinatörler, yükleme yapacak olan tüm öğretim elemanları ile yakın temas kurmuş ve nitelik artışında önemli bir fayda sağlamıştır.

Tablo 1

Akademik Birim Ayrımıyla İÜÖYS'ye Sekiz İçerik Türünde Yüklenen Öğretim Materyalleri

Akademik Birim	D. Notu	D. Sunumu	D. Videosu	D. Kitabı	D. Notu Linki	D. Sunumu Linki	D. Videosu Linki	D. Kitabı Linki	D. Notu Linki	Toplam İçerik
Edebiyat Fakültesi	7994	1946	124	551	412	88	555	95	261	12026
İstanbul Tıp Fakültesi	3494	5416	195	60	4	34	95	0	4	9302
Fen Fakültesi	3309	1346	156	110	70	17	200	27	62	5297
İktisat Fakültesi	2882	2261	51	251	164	52	720	68	25	6474
İlahiyat Fakültesi	1455	725	65	195	72	76	338	89	20	3035
İşletme Fakültesi	1223	389	6	61	99	4	85	90	26	1983
Diş Hekimliği Fakültesi	782	294	105	11	4	22	98	2	0	1318
Siyasal Bilgiler Fakültesi	734	471	22	165	81	23	261	23	21	1801
Hukuk Fakültesi	710	706	18	260	66	11	65	6	2	1844
Eczacılık Fakültesi	635	188	2	15	2	0	4	0	4	850
İletişim Fakültesi	448	463	5	73	25	4	60	13	16	1107
Su Bilimleri Fakültesi	293	210	17	29	11	0	14	2	0	576
Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	201	165	0	11	25	0	7	4	2	415

Mimarlık Fakültesi	85	0	2	4	0	0	3	0	2	96
Devlet Konservatuvarı	1457	80	12	99	37	2	181	7	102	1977
Yabancı Diller Y. O.	1068	261	31	56	222	9	20	43	5	1715
Adalet Meslek Yüksek- kokulu	158	100	2	5	2	0	74	2	0	343
Sosyal Bil. Enstitüsü	7953	2668	32	917	576	107	388	273	263	13177
Fen Bil. Enstitüsü	1359	605	28	125	34	10	38	25	23	2247
Sağlık Bil. Enstitüsü	1354	1241	12	90	22	0	28	39	7	2793
İşletme İkt. Enstitüsü	1042	422	5	47	118	6	96	51	5	1792
Atatürk İlk. ve İnk. Tar. Ens.	281	33	8	40	8	0	4	6	31	411
Deniz Bil. ve İşl. Enstitüsü	221	71	0	61	9	9	0	2	9	382
Havacılık Psik. Araşt. Enstitüsü	86	18	0	8	2	0	0	0	2	116
Toplam İçerik	39224	20079	898	3244	2065	474	3334	867	892	71.077

İÜÖYS'nin senkron modülü ise 6 Nisan 2020 itibarıyla başlamıştır. Bahar yarıyılında tüm öğretim düzeylerinde yer alan derslerin tamamının sistem kapsamına alındığı bu modülde, öğrencilere önceden duyurulan bir ders programı takvimi dâhilinde akademik birimlerin tespit ettiği gün ve saatte canlı dersler yapılmaya başlanmıştır. Buna göre örneği çok da görülmedik bir şekilde bahar yarıyılında yer alan toplam 8.365 adet dersin tamamen uygulamaya dayalı olanlar haricinde kalan 8.231'i uzaktan eğitim kapsamına alınmıştır. Bu 8.231 adet dersin 7.319'una eğitim materyali yüklenmiş ve 7.238 tanesi için düzenli canlı ders yapılmıştır. Yani bunun anlamı İstanbul Üniversitesi, her bir eğitim haftasında 7.238 derste 2.700'ün üzerinde öğretim elemanı ile 50.000 civarında öğrencisini canlı ders kapsamında bir araya getirmiştir. Yapılan bu canlı dersler esnasında önemli sayılabilecek tek bir sorun dahi yaşanmamıştır. Tabii bu durumun oluşumunda daha önce de ifade edildiği gibi AUZEF tecrübesinin çok büyük bir payı bulunmaktadır.

Tablo 2

Bahar Yarıyılı Uzaktan Eğitim Çalışmalarının Genel Görünümü

Eğitim Düzeyi	Bahar Yarıyılındaki Toplam Ders Sayısı	Uzaktan Eğitim Kapsamına Alınan Ders Sayısı	Eğitim İçeriği Yüklenen Ders Sayısı	Canlı Ders Kapsamına Alınan Ders Sayısı
Ön Lisans	43	42	42	42
Lisans	5.764	5631	4858	4696
Yüksek Lisans	1610	1610	1517	1578
Doktora	948	948	902	922
TOPLAM	8365	8231	7.319	7.238

Bütün bu çalışmalar gerçekleştirilirken üzerinde önemli durulması gereken konulardan biri de tabii sürecin işleyişinin kolaylaştırılması adına öğretim elemanları ve öğrenciler için “uzaktan eğitim sistemlerinin kullanımına ilişkin kılavuzlarının ve açıklayıcı videoların” oluşturulması olmuştur. İstanbul Üniversitesinde, her bir yeni modülün kullanımı öncesinde öğretim elemanlarına ve öğrencilere Türkçe ve İngilizce

olmak üzere iki ayrı dilde kullanım kılavuzları ve videolar hazırlanmıştır. Hazırlanan bu kılavuz ve videolar, Üniversitenin ana sayfası ve sosyal medya kanalları (Twitter, Youtube, Facebook ve Instagram) üzerinden duyurulduğu gibi ayrıca her bir öğretim elemanı ve öğrenciye cep telefonu üzerinden SMS yoluyla ve elektronik posta aracılığıyla gönderilmiştir. Örneğin 6 Nisan 2020 tarihinde başlayacak olan senkron dersler için 3 Nisan 2020 tarihinde “İstanbul Üniversitesi Canlı Ders Sistemi Kullanım Kılavuzu” yayınlanmış ve öğretim elemanları ve öğrencilere yukarıda ifade edilen yöntemlerle gönderilmiştir. Ayrıca öğrenciler tarafından sıkça sorulan sorular, video yayınları ile yanıtlanmış, akademik birimlerin uzaktan eğitim koordinatörleri ve AUZEF teknik destek ekibi, sürecin sorunsuz ve aksamadan ilerleyebilmesi için arzu edildiği an çevrim içi destek vermiş ve gerektiğinde çevrim içi eğitimler düzenlemiştir.

Örgün öğretimlerin uzaktan eğitim yöntemleriyle sürdürülmesine yönelik süreç oldukça dinamik bir yapı arz ettiğinden ötürü bilgi akışındaki süreklilik ve şeffaflık ilkesinden asla taviz verilmemiştir. Yukarıda ifade edilen İÜÖYS'nin kullanımına ilişkin kılavuz ve videoların haricinde öğrencilerle iletişimin kopmaması ve anlık sorunlarına yanıt verilebilmesi adına İstanbul Üniversitesi Akademik Kayıt Sistemi (AKSİS) üzerinden düzenli olarak talepler alınmış ve anında yanıtlanmaya çalışılmıştır.

İstanbul Üniversitesi bu zaman zarfı içerisinde öğretim elemanları ve öğrencilerinden sürekli olarak geribildirim almaya devam etmiştir. Bu çerçevede biri uzaktan eğitime geçildikten hemen bir ay sonra (Nisan), diğeri ise bahar yarıyılıının tamamlanmasının hemen ardından (Ağustos) iki ayrı anket yapılmış ve sonuçlarını yayınlamıştır. Buna göre birinci ankette öğrencilere ve öğretim elemanlarına daha çok sistemin kullanımına yönelik sorular oluşturulmuştur. Bunun sebebi, henüz bir aylık zaman diliminde uzaktan eğitimin pedagojik yapısına yönelik sorulara verilecek cevapların bilimsel açıdan doğru sonucu vermeyeceği yönünde oluşan kanaatten kaynaklanmıştır. Sistemin kullanımına yönelik yapılan anketin sonuçlarına göre çok kısa bir sürede ve hızlı bir şekilde uzaktan eğitim yöntemlerine geçiş yapılmış olmasına rağmen öğrencilerin genel olarak sistemden memnun kaldıkları görülmüştür. Sistemin işleyişine ilişkin genel bilgilendirmelerin ve duyuruların eksiksiz ve doğru zamanlarda yapılmış olması, İÜÖYS'nin erişim, yetenek ve hareket kabiliyeti açısından kullanıcı dostu bir arayüze sahip olması, öğrencilerin kendilerine yüklenen materyallere kolaylıkla erişim sağlayabilmeleri, canlı ders sisteminin işleyişinin ve takibinin kolay olması gibi pek çok faktör genel memnuniyetin oluşmasında önemli birer faktör olarak ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin tüm bu süreçler içerisinde tam olarak memnun kalmadıkları unsurun çözüm destek kısmında meydana geldiği görülmüştür. Her ne kadar İstanbul Üniversitenin ana portalı olan AKSİS üzerinden talep toplanmış ve cevaplanmış olsa da bu anlamda daha fazla geliştirme yapılması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tablo 3
Nisan 2020 Uzaktan Eğitim Değerlendirme Anketi Sonuçları (Öğrenci)

Ölçülen Süreç	Anket İfadeleri	Genel Memnuniyet Oranları	Genel Ortalama
Genel Bilgilendirme ve Duyurular	1 Uzaktan eğitim süreci hakkında zamanında bilgilendirildim.	%79,2	%76
	2 Uzaktan eğitim süreci ile ilgili yapılan bilgilendirmeler yeterliydi.	%73,4	
	3 Uzaktan eğitim sistemi ile ilgili yayımlanan bilgilendirme videoları ihtiyaçlarımı karşıladı.	%73,8	
	4 Uzaktan eğitim kılavuzu ihtiyaçlarımı karşıladı.	%75,5	
	5 Bilgilendirmeler ışığında sistemi kolaylıkla öğrendim.	%77,2	
Sistemlere Erişim	6 Öğrenme Yönetim Sistemi'ne (ÖYS) rahatlıkla erişim sağladım.	%75,9	%73
	7 Canlı Ders Sistemine (Adobe Connect) rahatlıkla erişim sağladım.	%71,0	
ÖYS Sistem Kullanımı	8 Öğrenme Yönetim Sisteminde (ÖYS) kolaylıkla ders materyallerini görüntüledim.	%74,1	%73
	9 Öğrenme Yönetim Sistemi (ÖYS) kullanıcı dostu bir arayüze sahiptir.	%72,8	
Canlı Ders Sistemi (Adobe Connect)	10 Canlı Ders Sistemini (Adobe Connect) rahatlıkla kullanabildim.	%70,7	%69
	11 Canlı Ders Sisteminde (Adobe Connect) sunum ve materyalleri sorunsuz olarak takip edebildim.	%67,2	
	12 Canlı Ders Sisteminde (Adobe Connect) derse katılım unsurlarının işlerliğini gözlemledim.	%70,3	
	13 Canlı Ders Sisteminde (Adobe Connect) dersleri etkin biçimde takip edebildim.	%67,3	
Çözüm Destek	14 Sistemlerle ilgili sorun yaşadığımda kolaylıkla çözüme yönelik destek alabildim.	%61,9	%62
Genel Değerlendirme	15 Uzaktan eğitim sürecinin koordinasyonunun başarı ile yürütüldüğünü düşünüyorum.	%66,2	%66
GENEL ORTALAMA		%72	

Nisan 2020 tarihli anket soruları, bahar yarıyılında ders veren öğretim elemanlarına da sorulmuştur. Verilen yanıtlar çerçevesinde genel bir değerlendirme yapılmak istenirse öğretim elemanlarının memnuniyet düzeyinin öğrencilerden de yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre bahar yarıyılındaki uzaktan eğitim sürecince öğretim elemanları gerek genel bilgilendirme ve duyurulardan gerek sistemlere erişim ve kullanım kolaylığından gerekse de canlı ders sistemi ve çözüm hizmetlerinden çok yüksek bir düzeyde memnun kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç, pek tabii ki farklı bakış açılarıyla değerlendirilebilir. Bunlardan biri, İstanbul Üniversitesi gibi büyük bir yapının bu kadar kısa bir süre içerisinde bilişim teknolojileri açısından hazır hâle gelmesidir. İlk etapta kafalarında “acaba sistem alt yapısı bu kadar çok öğrenciyi kaldırır mı, canlı ders ekranı donar mı? vb.” pek çok soru taşıyan öğretim elemanları bu ve benzeri sorunlarla karşılaşmadıkları ya da asgari düzeyde karşılaştıkları için büyük bir memnuniyet içerisinde girmişlerdir. Yine özellikle diploma programlarının

uzaktan eğitim koordinatörlerinin ve onların bağlı olduğu AUZEF teknik destek personelinin üst düzey gayretleri ve neredeyse kendilerine her ulaşıldığında sorunların hızlı bir şekilde çözüme kavuşturulmuş olması da bu memnuniyetin ana omurgalarından birini teşkil etmiştir. İÜÖYS'nin öğretim elemanlarının kullanımı açısından kolay bir ara yüze sahip olması ve sekiz farklı içerik türünün de öğretim materyali olarak yüklenebiliyor olması da bir başka memnuniyet etkeni olarak görülmektedir. Öğretim elemanlarının bu zaman zarfı içerisinde en az memnun kaldıkları durumun öğrenciye sesli yanıt için söz hakkı vermek olduğu tespit edilmiştir. Her ne kadar kullanılan canlı ders sisteminde (Adobe Connect) öğrenciye sesli yanıt için söz hakkı verme fonksiyonu bulunuyor olsa da dönem boyunca bu unsurun çok verimli çalışmadığı görülmüş ve gerekli olan düzeltme faaliyetleri başlamıştır.

Tablo 4
Nisan 2020 Uzaktan Eğitim Değerlendirme Anketi Sonuçları (Öğretim Elemanı)

Ölçülen Süreç	Anket İfadeleri	Genel Memnuniyet Oranları	Genel Ortalama
Genel Bilgilendirme ve Duyurular	1 Uzaktan eğitim süreci hakkında zamanında bilgilendirildim.	%94,9	%92,9
	2 Uzaktan eğitim süreci ile ilgili yapılan bilgilendirmeler yeterliydi.	%92,3	
	3 Uzaktan eğitim sistemi ile ilgili yayınlanan bilgilendirme videoları yeterliydi.	%93,2	
	4 Uzaktan eğitim kılavuzu ihtiyaçlarımı karşıladı.	%92,7	
	5 Bilgilendirmeler ışığında sistemi kolaylıkla öğrendim.	%91,1	
Sistemlere Erişim	6 Öğrenme Yönetim Sistemi'ne (ÖYS) rahatlıkla erişim sağladım.	%91,6	%89,6
	7 Canlı Ders Sistemine (Adobe Connect) rahatlıkla erişim sağladım.	%87,6	
ÖYS Sistem Kullanımı	8 Öğrenme Yönetim Sistemimde (ÖYS) kolaylıkla materyal yükleyebildim.	%87,4	%87,9
	9 Öğrenme Yönetim Sistemi (ÖYS) kullanıcı dostu bir arayüze sahiptir.	%88,5	
Canlı Ders Sistemi (Adobe Connect)	10 Canlı Ders Sistemini (Adobe Connect) rahatlıkla kullanabildim.	%85,1	%81,3
	11 Canlı Ders Sistemimde (Adobe Connect) sunum ve materyalleri rahatlıkla paylaştım.	%84,2	
	12 Canlı Ders Sistemimde (Adobe Connect) öğrenciye sesli yanıt için söz hakkını rahatlıkla verebildim.	%71,9	
	13 Canlı Ders Sistemimde (Adobe Connect) dersleri etkin biçimde yürütebildim.	%84,2	
Çözüm Destek	14 Sistemlerle ilgili sorun yaşadığımda kolaylıkla teknik destek alabildim.	%85,7	%85,7
Genel Değerlendirme	15 Uzaktan eğitim sürecinin koordinasyonunun başarı ile yürütüldüğünü düşünüyorum.	%89,3	%89,3
GENEL ORTALAMA		%88	

İstanbul Üniversitesi 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında yapılan en önemli anketlerden biri, dönem tamamlandıktan sonra öğrencilere yapılmış olan

ankettir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu anketin iki açıdan büyük bir önemi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Ağustos ayına gelindiğinde öğrenciler artık uzaktan eğitim süreçleri hakkında daha tecrübeli ve bilgi sahibi olmuşlardır. İkincisi ise, bu anketteki sorular sadece sistemin işleyişini değil uzaktan eğitimin tüm yönlerini kapsamıştır. Bu bağlamda anket; *dersler, İÜÖYS ve canlı ders sistemi, ölçme ve değerlendirme, öğretim materyali ve genel değerlendirme* boyutlarından oluşmuştur.

Ankete verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, İÜÖYS'nin ve canlı ders sisteminin öğrenciler tarafından yine büyük oranda beğenildiği görülmüştür. Bu çerçevede İÜÖYS'nin kullanılabilirliği, öğretim materyallerinin kolaylıkla görüntülenebilmesi, canlı ders sisteminden derslerin aktif bir şekilde takip edilebilmesi ve genel olarak uzaktan eğitime ilişkin bilişim uygulamalarının yeterli bulunması konularında büyük bir memnuniyet sağlanmıştır. Sistemden duyulan memnuniyet kadar olmasa da genel olarak tatminkâr kalındığı anlaşılan diğer bir boyut da öğretim materyali boyutudur. Buna göre öğretim materyallerinin nitelik düzeyi, çeşitliliği, canlı ders anlatımlarının kalitesi öğrenciler tarafından yeterli bulunmuştur.

Çok olumsuz bir tablo görülmemekle birlikte görece daha düşük memnuniyet düzeylerinin olduğu boyutlara bakıldığında öncelikle derslerin işlenişinin tam olarak yeterli bulunmadığına ilişkin bir bakış açısının ortaya çıktığını söylemekte fayda görülmektedir. Bu bağlamda özellikle derslerin takip etme açısından ilgi çekiciliği ve dersler için tanınan sürenin yeterliliği konularında yetersizliklerin olduğu anlaşılmıştır. İstanbul Üniversitesi, derslerin işlenişinin cazibesini ve niteliğini artırmak için makalenin ilerleyen kısımlarında detaylı bir şekilde anlatılacak olan hizmet içi eğitim faaliyetlerini gerçekleştirmiştir.

Bir diğer önemli boyut olan ölçme ve değerlendirme kısmında ise bazı hususlarda daha yüksek bazılarında ise daha düşük memnuniyet düzeylerinin bulunduğu anlaşılmıştır. Buna göre öğrenciler açık uçlu sınav kâğıtlarının yüklenmesinde önemli sayılabilecek bir sorun yaşamadıklarını, ödev ve projeler için kendilerine tanınan sürenin yeterli olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte açık uçlu sınavlar için verilen sürenin yeterliliği ve sınavların canlı derslerde aktarılan bilgileri ölçecek şekilde hazırlanmış olması konularına tereddütlü bir şekilde yaklaşmış oldukları göze çarpmıştır.

Tablo 5
Ağustos 2020 Uzaktan Eğitim Değerlendirme Anketi Sonuçları (Öğrenci)

Öçülen Süreç	Anket İfadeleri	Memnuniyet Oranları	Genel Ortalama
1. Dersler	1 Uzaktan eğitim sürecinde derslerin işlenişi tüm yönleri ile iyi organize edilmişti.	%65	%62
	2 Dersler, takip etme açısından ilgi çekiciydi.	%60	
	3 Dersler, açık ve anlaşılır bir biçimde işlendi.	%68	
	4 Dersler için tanınan süre yeterliydi.	%60	
	5 Genel olarak uzaktan eğitimle işlenen derslerin faydalı olduğunu düşünüyorum.	%59	
2. İstanbul Üniversitesi Öğrenme Yönetim Sistemi (İÜÖYS) ve Canlı Ders Sistemi	6 İÜÖYS'yi kullanışlı ve yeterli buldum.	%72	%73
	7 İÜÖYS'de öğretim materyallerini kolaylıkla görüntüledim.	%80	
	8 Canlı Ders Sisteminden (Adobe Connect) dersleri etkin biçimde takip edebildim.	%73	
	9 İÜÖYS'ye erişimde herhangi bir sorunla karşılaşmadım.	%73	
	10 Genel olarak uzaktan eğitime ilişkin bilişim uygulamalarını yeterli buldum.	%67	
3. Ölçme ve Değerlendirme	11 Ödev ve/veya proje biçiminde gerçekleşen çevrimiçi sınavlar derslerde aktarılan bilgileri ölçecek biçimde hazırlanmıştı.	%66	%66
	12 Açık uçlu soru biçiminde gerçekleşen çevrimiçi sınavlar derslerde aktarılan bilgileri ölçecek biçimde hazırlanmıştı.	%64	
	13 Açık uçlu sınav kağıdının yüklenmesinde herhangi bir sorunla karşılaşmadım.	%73	
	14 Ödev ve projelerin tamamlanması için verilen süre yeterliydi.	%71	
	15 Açık uçlu sınavlar için verilen süre yeterliydi.	%59	
	16 Genel olarak uzaktan eğitim sürecinde uygulanan ölçme ve değerlendirme araçlarından memnun kaldım.	%63	

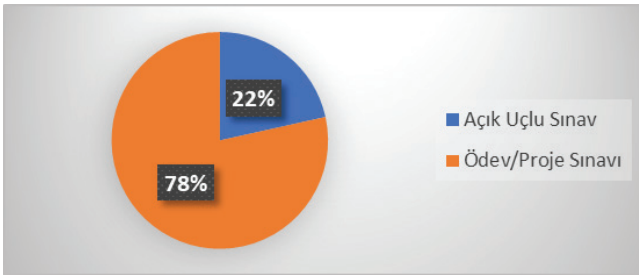
Tablo 5
Devamı

4. Eğitim Materyali	17	Öğretim materyallerinin nitelik düzeyinden (kullanılan dil, akıcılık, akademik yeterlilik) genel olarak memnun kaldım.	%70
	18	Ders sunumlarının nitelik düzeyinden (görsel zenginlik, metinsel sadelik) genel olarak memnun kaldım.	%67
	19	Canlı ders anlatımlarının nitelik düzeyinden (anlatım akıcılığı, sürükleyicilik, zamanın iyi kullanılması) genel olarak memnun kaldım.	%65
	20	Ders öğretim elemanlarının canlı derslerini yaptıkları fiziksel ortamı uygun buldum.	%76
	21	Paylaşılan eğitim materyalleri çeşitlilik bakımından yeterliydi.	%66
5. Genel Değerlendirme	22	Genel olarak uygulanan uzaktan eğitim sürecini başarılı buldum.	%62
GENEL ORTALAMA			%70

Bütün bu analizler, İstanbul Üniversitesinin 2020-2021 eğitim öğretim yılında daha nitelikli bir dijital eğitim sunması açısından büyük önem arz etmektedir. Öğrencilerin görece düşük memnuniyet duydukları konuların daha nitelikli bir hâle getirilmesi için önemli bir referans kaynak olarak görülmesinin yanında önemli bir kurumsal aidiyet aşıladığını söylemek de mümkündür.

Örgün öğretimlerin uzaktan eğitim yöntemleriyle sürdürülmesinde önemli konulardan biri şüphesiz ki ölçme değerlendirme süreçleri olmuştur. Fakültelerin birbirinden farklı yapısal özellikleri bulunuyor olsa da İstanbul Üniversitesi genel olarak sınav sürecini başarılı bir şekilde atlatmıştır. Buna göre yarıyıl/yıl içi etkinlikleri (ara sınav/vize), yarıyıl/yılsonu bitirme sınavları (final ve telafi) ve eğitimde fırsat eşitliği çerçevesinde yaşanabilecek olası teknik sorunların yaratacağı tahribatı en aza indirgeyebilmek için alınan önemli bir karar olan yarıyıl/yıl sonu bitirme-telafi sınavlarında teknik açıdan hatasızla yakın, pedagojik açıdan ise oldukça iyi bir performans sergilenmiştir. İlk olarak yarıyıl/yıl içi etkinliklerinin değerlendirmesinde ödev, proje ve kısmi ve zorunlu hâller için de açık uçlu sınav yapılması kararı alınmış ve hiç vakit kaybetmeden tarih aralıkları öğrencilere tüm iletişim kanallarından duyurulmuştur. 24 Nisan-5 Mayıs 2020 tarihleri arasında öğretim elemanları, dersleri ile ilgili olarak ödev ve proje konularını İÜÖYS'ye yüklemiş ve öğrencilere ödev/projelerini tamamlamaları için yaklaşık bir aylık (5 Haziran'a kadar) süre verilmiştir.

Yarıyıl/yılsonu bitirme sınavları ve yukarıda da ifade edildiği gibi bu sınavlarda yaşanabilecek bazı teknik sorunların telafisi için konulan yarıyıl/yılsonu bitirme-telafi sınavlarında ara sınava oranla daha yüksek sayıda açık uçlu sınav yapma imkânı sunulmuştur. Bu bağlamda bitirme sınavlarında bir taraftan öğretim elemanlarının ödev/proje konularını sisteme yüklemeleri için 25 Mayıs-1 Haziran 2020 tarihleri belirlenirken öte yandan da öğrencilerin ödev/projelerini teslim etmeleri için 3 Temmuz'a kadar süre tanınmıştır. Bununla birlikte açık uçlu sınav yöntemini tercih eden öğretim elemanları ve öğrenciler için sistem hazır hâle getirilmiş ve 22.06.2020-03.07.2020 tarihleri arasında akademik birimler tarafından öğrencilere duyurulan gün ve saatlerde sınavlar gerçekleştirilmiştir.

Grafik 5. İstanbul Üniversitesi Bitirme Sınavlarında Gerçekleştirilen Sınav Türleri.

Bitirme sınavlarına gerçekleştirilen sınav türleri açısından yaklaşıldığında sınavların büyük kısmının yine ödev/proje şeklinde gerçekleştiğini ancak önemli sayıda açık uçlu sınavın da yapıldığı görülmektedir. Buna göre toplam 7152 adet sınavın 5612'si ödev/proje; 1540'ı da açık uçlu olarak yapılmıştır. Aynı tablonun bitirme-telafi sınavı için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Burada üzerinde önemli durulması gereken bir husus, açık uçlu bitirme sınavlarına katılan öğrenci sayısının oldukça yüksek olmasıdır. Buna göre toplamda 100.000 kullanıcının katılması gereken açık uçlu sınavlara 85.907 kullanıcı dâhil olmuştur. Bu da oran olarak %85,1'e tekabül etmektedir. Bitirme-telafi sınav talebinde bulunan öğrenci sayısı ise tekil 2.840 olmuştur. Bütün bu veriler tek bir potada eritildiğinde İstanbul Üniversitesinin en azından teknik açıdan çok başarılı bir sınav süreci geçirmiş olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Bir önceki başlıkta değinildiği üzere YÖK'ün 4 Haziran 2020 tarihinde almış olduğu karar ve yapmış olduğu mevzuat değişikliği gereğince küresel salgın sürecinden bağımsız olarak Türkiye'de üniversiteler örgün eğitimlerinin %40'ına kadar olan kısmın uzaktan eğitim yöntemleriyle sürdürebilme imkânına kavuşmuşlardır. Bu kararın hemen akabinde İstanbul Üniversitesi Senatosu, küresel salgın sürecinin ilerleyişi ne olursa olsun 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz yarıyılı ön lisans ve lisans programlarının (Tıp, Diş Hekimliği ve Eczacılık fakültelerindeki programlarda %10-20 arası olabilir) toplam AKTS'sinin en az %20'si olmak üzere %40'ına kadar olan kısmının uzaktan eğitim yöntemleriyle yapılacağı kararını almıştır. Bu durum, İstanbul Üniversitesinin önümüzdeki yıllara ilişkin eğitim öğretim yöntemlerine ilişkin vizyonu hakkında da önemli bir referans olarak gösterilebilir.

Uzaktan eğitim sürecine ilişkin İstanbul Üniversitesi AUZEF ve Bilgi İşlem Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde bir taraftan sistemsel iyileştirmeler öte yandan da dijital eğitim ve uzaktan öğretim faaliyetlerinin niteliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bunların belki de en önemlisi "Planlamadan Değerlendirmeye Uzaktan Eğitim: Öğrenme ve Öğretme Süreci" başlığı ile yapılan ve üç gün (26-28 Ağustos 2020) boyu süren çevrim içi eğitim olmuştur. Bu çevrim içi eğitimin omurgasını oluşturan "aynı adlı" bir kılavuz kitap hazırlanmıştır. Eğitim kitabı ve videosu ile eğitimde kullanılan sunumların tamamı hiç vakit kaybetmeden üniversitedeki tüm öğretim elemanlarına SMS ve kurumsal eposta adresleri üzerinden gönderilmiştir. Bu önemli faaliyet, uzaktan eğitim koordinatörlerine yönelik olmuş ve kendilerinden de almış oldukları bu eğitimin bir benzerini diploma programlarındaki öğretim elemanlarına vermeleri istenmiştir.

Eğitim ve bu eğitimin kökünü temsil eden kılavuz kitap, dört ana bölümden oluşturulmuştur. Bunlar, dijitalleşme ve dijitalleşmenin eğitimdeki görünen yüzü olan uzaktan eğitimin mevcut durumunun ve geleceğinin ayrıntılandırıldığı "Eğitimde Dijitalleşme"; daha nitelikli bir uzaktan eğitim sürecinin ve öğretim materyali

tasarlayabilmenin planlamadan değerlendirmeye kadar sunulduğu “Uzaktan Eğitimde Planlama, Öğretim Materyali Tasarımı ve Değerlendirme”; öğrenciyi eğitime bağlayacak içerikte ve görsellikte sunumun hazırlanmasını ve bunun ekran karşısında etkili bir şekilde aktarımını detaylandıran “Çevrim İçi Derslerde Nitelikli Sunum Hazırlama ve Etkili İletişim” ve ölçme değerlendirme sürecinde kullanılan objektif ve sübjektif testler ile alternatif araçların tüm yönleriyle anlatıldığı “Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Kriterlerine Uygun Sınav Hazırlama” başlıklarıdır. Eğitim tamamlanmasının hemen ardından üniversitenin tüm programlarında önemli bir planlama sürecine başlandığı ve öğretim elemanlarının kendilerini yeni eğitim öğretim yılına daha güçlü bir şekilde hazırladığı görülmüştür.

Son olarak 08.09.2020 tarihli İstanbul Üniversitesi Senatosunun 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz yarıyılı için almış olduğu karara göz atmakta fayda görülmektedir. Buna göre bir taraftan küresel salgın ve bulaş riskinin öte yandan da bulaşın en aza indirilmesine yönelik faaliyetlerin önemli oranda arttığı bir dönemde ulusal ve uluslararası öğrencilerinin sayısı, hareketliliği, yurt ve barınma olanakları, kent içi ve dışı ulaşım faaliyetleri gibi etkenler göz önünde bulundurularak Tıp, Dış Hekimliği ve Eczacılık Fakülteleri ile Devlet Konservatuvarının pratik ve klinik uygulama derslerinin haricinde kalan tüm ön lisans ve lisans derslerinin dijital imkanlarla ve uzaktan eğitim yöntemleriyle yapılmasına karar verilmiştir. Lisansüstü eğitimde ise küresel salgın kapsamında gerekli önlemlerin alınabilmesi durumuna göre yüz yüze eğitimle sürdürülebilmesine olanak tanınmıştır.

Sonuç Yerine

KOVID-19 küresel salgını, pek çok düşünür ve yazar tarafından “dünyada hiçbir şeyin bir daha eskisi gibi olmayacağı” yeni bir ekosistemin tasarlayıcı etkeni olarak gösterilmektedir. Buna göre toplumsal sistem ve onun alt boyutlarının tamamı önemli değişikliklere konu olmaya devam edecektir. Sosyal yaşamdan sağlığa, ekonomiden siyasete, aileden sivil toplum ilişkilerine, kentleşme tarzlarından çalışma hayatına kadar toplumsal dinamiklerin tamamı küresel salgın sürecinden derin bir şekilde etkilenmiş ve her biri için bazı “yeni normaller” oluşmaya başlamıştır. Bütün bu dinamiklere ilişkin tutumlar, davranış tarzları ve beklentiler günden güne farklılaşmaya başlamıştır.

Küresel salgının yapısal anlamda değiştiren dönüştürdüğü ve yine bazılarına göre geliştirdiği dinamiklerden biri de şüphesiz ki “eğitim” olmuştur. Salgının artış göstermesiyle birlikte yüz yüze gerçekleştirilen her düzeydeki eğitimler dijital olanaklarla ve uzaktan eğitim yöntemleriyle sürdürülür hâle gelmiştir. Tabi bu durum, sadece eğitimin sisteminin yapısı üzerinde değil, sistemin içerisindeki tüm aktörler üzerinde farklı etkiler bırakmıştır. Buna göre öğrenciler ve aileleri, eğitim kurumları, akademik faaliyetlerin yapısı ve eğitimcilerin kendileri bu süreçten önemli oranda

etkilenmiştir. Dolayısıyla belki de etkileri uzun yıllar boyunca devam edecek olan dijital eğitimin ilke ve prensipleri eğitimin genel gidişatı içerisinde çok daha fazla yer tutmaya başlamıştır. Bütün bu sürecin yakın gelecekte değiştirmesi beklenen en önemli gelişim kanallarını; harmanlanmış eğitimin artması, açık ders kaynaklarının nicelik ve nitelik olarak artış göstermesi ve topyekûn dijital eğitim süreçlerinin daha da hız kazanacak olması olarak belirtmek mümkündür.

Tüm ülkelerin eğitim sistemlerinden olduğu gibi Türk eğitim sisteminde de KOVİD-19 küresel salgınının ilerleyişi doğrultusunda çok önemli değişiklikler yaşanmış ve sağlıklı bir eğitim öğretim sisteminin işleyişi için ardi ardına kararlara imza atılmıştır. Bu çalışmada sadece yükseköğretim sistemi analiz edildiğinden dolayı YÖK'ün aldığı kararlara ve yönetim tarzına odaklanılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde YÖK'ün gelişmeleri yakından takip ettiğini, uzaktan eğitimin mutfak kısmında güçlü dinamikleri bir araya getirdiğini, hızlı ve stratejik karar aldığını ama alınan kararların uygulanmasında genel çerçeveye uymak suretiyle yükseköğretim kurumlarına kendi yetenek ve kapasiteleri doğrultusunda özerk bir inisiyatif alanı tanıdığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda çok büyük bir krizin, en hasarla atlatılmasını sağlayacak güç, irade ve uygulama esnekliğini ortaya koyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'deki üniversitelerin bilişim kapasitelerinin ve uzaktan eğitim tecrübelerinin birbirlerinden büyük oranda farklılık arz ettiği gerçeğinden hareketle özellikle "esneklik" bakış açısının ne kadar doğru olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin ve hatta dünyanın en eski ve köklü üniversitelerinin başında gelen İstanbul Üniversitesi, bu süreci on yıllık bir bilgi birikim ve tecrübe sahibi olan müstakil bir açık ve uzaktan eğitim fakültesine sahip olmanın avantajını da kullanarak oldukça başarılı bir şekilde yönetmiştir. Hem senkron hem de asenkron süreçlerde öğrencilerine oldukça zengin bir dijital öğrenme ortamı sunan İstanbul Üniversitesi, bu alanda Türkiye'deki pek çok yükseköğretim kurumuna bu süreçte örnek olmuştur. İstanbul Üniversitesi, öğretim elemanları ve öğrencilerinden aldığı geribildirimler ve kuvvetli iletişim kanallarıyla kurulan iş birlikleri aracılığıyla bir taraftan sistemdeki aksaklıkları asgari düzeye indirgeyecek önlemleri almaya; öte yandan da 2020-2021 eğitim öğretim yılı güz yarıyılında uzaktan eğitim sürecinin ve dijital eğitim olanaklarının geliştirilip zenginleştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık vererek yoluna devam etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors declare no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

Grant Support: The authors received no financial support for the research, authorship, and/or publication of this article.

Kaynakça/References

- Associated Press. (2020, April 7). *Colleges suffering huge financial blows from pandemic*. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200411113809531>
- Azzi-Huck, K., & Shmis, T. (2020). *Managing the impact of COVID-19 on education systems around the world: How countries are preparing, coping, and planning for recovery*. World Bank. <https://blogs.worldbank.org/education/managing-impact-covid-19-education-systems-around-world-how-countries-are-preparing>
- Bain, A., & Zundans-Fraser, L. (2017). *The self-organizing university*. Springer Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-10-4917-0>
- Bauman, D. (2020, April 9). *How much Coronavirus stimulus money will your college get? Take a look*. The Chronicle of Higher Education. <https://www.chronicle.com/article/How-Much-Coronavirus-Stimulus/248471>
- Björklund, A., & Salvanes, K. G. (2011). Education and family background: Mechanisms and policies. In E. A. Hanushek, S. Machin, & L. Woessmann (Eds.), *Handbook of the economics of education* (V. 3, pp. 201–247). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53429-3.00003-X>
- Bonk, C., & Graham, C. (2006). *The handbook of blended learning: Global perspectives*. Local Designs, Pfeiffer.
- Burgess, S., & Sievertsen, H. H. (2020, April 1). *Schools, skills, and learning: The impact of COVID-19 on education*. VoxEU.org. <https://voxeu.org/article/impact-covid-19-education>
- Centner, T. J. (2014). Structuring a distance education program to attain student engagement. *NACTA Journal*, 58(3), 230–235.
- Gaston, T., & Lynch, S. (2019). Does using a course design framework better engage our online nursing students? *Teaching and Learning in Nursing*, 14, 69–71.
- Hylén, D. J. (2006). *Open educational resources: Opportunities and challenges*. OECD. <http://oecd.org/edu/cei>
- Kerr, V. R. R. (2020, March 31). *Moocs have helped Italy keep teaching during the pandemic*. The World University Rankings. <https://www.timeshighereducation.com/blog/moocs-have-helped-italy-keep-teaching-during-pandemic>
- Kyodo News (2020, April 11). *Over half of students positive about online lectures*. University World News. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=2020041111512746>
- Lindzon, J. (2020, March 12). *School closures are starting, and they'll have far-reaching economic impacts*. Fast Company. <https://www.fastcompany.com/90476445/school-closures-are-starting-and-theyll-have-far-reaching-economic-impacts>
- Luscombe, B. (2020, March 17). *'What's the right thing to do?' Coronavirus forces families to make painful childcare decisions*. TIME. <https://time.com/5804176/coronavirus-childcare-nannies/>
- Lytle, R., Lundy, K., Ladd, H., & Reynolds, S. (2020). *Higher education: COVID-19 and the associated economic crisis*. EY-Parthenon Education practice. [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-parthenon-highered-covid-19-crisis/\\$File/ey-parthenon-highered-covid-19-crisis.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-parthenon-highered-covid-19-crisis/$File/ey-parthenon-highered-covid-19-crisis.pdf)
- Maor, D. (2006). Using reflective diagrams in professional development with university lecturers: A developmental tool in online teaching. *The Internet and Higher Education*, 9(2), 133–145. <https://doi.org/10.1016/j.iheeduc.2006.03.005>
- Maslen, G. (2020, April 8). *Virus threatens major source of universities income*. University World News. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200408113839929>

- O'Brien, J. (2020). *2020 EDUCAUSE Horizon Report | Teaching and Learning Edition*. EDUCAUSE. https://library.educause.edu/-/media/files/library/2020/3/2020_horizon_report_pdf.pdf
- O'Malley, B. (2020, April 10). *UUK seeks billions in recovery funding for universities*. University World News. <https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20200410115928868>
- Paxson, C. (2020, April 26). *College campuses must reopen in the fall, here's how we do it*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2020/04/26/opinion/coronavirus-colleges-universities.html>
- Radsken, J. (2020, March 30). *College adopts grading policy for spring term*. The Harvard Gazette. <https://news.harvard.edu/gazette/story/2020/03/harvard-college-adopts-temporary-grading-policy-for-spring-term/>
- Sahu, P. (2020). Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (COVID-19): Impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus Journal of Medical Science*, 12(4). <https://doi.org/10.7759/cureus.7541>
- Sakıncı S. ve Bursalıoğlu S. A. (2012). Yükseköğretimde küresel bir değişim: Girişimci üniversite modeli. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2, 92–99.
- Taşlıbeyaz, E., Karaman, S. ve Göktepe, Y. (2014). Öğretmenlerin uzaktan hizmet içi eğitim deneyimlerinin incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 139–160.
- UNICEF. (2020, 27 Mart). *COVID-19 nedeniyle dünyada okulların çoğunluğu zorunlu olarak kapatılırken UNICEF çocukların eğitime devamını sağlamak üzere 145 ülkeye desteğini artırıyor*. <https://www.unicef.org/turkey/bas%C4%B1n-b%C3%BClenleri/covid-19-nedeniyle-d%C3%BCnyada-okullar%C4%B1n-%C3%A7o%C4%9Funlu%C4%9Fu-zorunlu-olarak-kapat%C4%B1nC4%B1rken-unicef>
- von Buchwaldt, A., Engler, G., Kobayashi, N., Robb, M., Schulz, O., & Hearn, A. (2020). *Beyond COVID-19: Reflections on the long-term impact of a new type of crisis*. *EY-Parthenon Education practice*. [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-parthenon-highered-COVID-19-crisis/\\$File/ey-parthenon-highered-COVID-19-crisis.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/ey-parthenon-highered-COVID-19-crisis/$File/ey-parthenon-highered-COVID-19-crisis.pdf)
- Watson, W. R., & Watson, S. L. (2007). An argument for clarity: What are learning management systems, what are they not, and what should they become? *TechTrends*, 51(2), 28–34. <https://doi.org/10.1007/s11528-007-0023-y>
- Wikipedia. (2020). *Impact of the COVID-19 pandemic on education*. https://en.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_2019%E2%80%9320_coronavirus_pandemic_on_education#Recommended_alternatives
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 1 Mart). *Koronavirüs (COVID-19) bilgilendirme notu: 1*. https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/coronavirus_bilgilendirme_1.aspx
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 1 Nisan). *YÖK'ten üniversite öğrencileri için kayıt dondurma ve erteleme hakkı*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/erteleme-ve-kayit-dondurma-hakki.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 10 Nisan). *YÖK'ten hemşirelik programlarındaki son sınıf öğrencileri için alınan yeni karar*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/hemshirelik-programlarindaki-ogrencilere-uzaktan-egitim-imkani.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 12 Mayıs). *YÖK'ten üniversitelerdeki sınavların yüz yüze gerçekleştirilemeyeceğine ilişkin karar*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-ten-sinavlara-iliskin-karar.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 13 Nisan). *Diş hekimliği ve eczacılık programlarında mezuniyet aşamasında bulunan öğrencilere ilişkin alınan yeni kararlar*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/eczacilik-programlarindaki-ogrenciler-icin-alinan-karar.aspx>

- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 24 Nisan). *YÖK'ten salgın sürecinde doktor adaylarının mezuniyetlerini kolaylaştıracak yeni karar*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/intornlere-uygulamali-egitim-kolayligi.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 26 Mart). *Basın açıklaması*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/YKS%20Ertelenmesi%20Bas%C4%B1n%20A%C3%A7%C4%B1klamas%C4%B1.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 27 Ağustos). *Yükseköğretimde dijital dönüşüm projesi tüm hızıyla devam ediyor*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitim-platformu-saglama-protokolu.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 27 Mayıs). *YÖK üniversitelerde dijital ortamda gerçekleştirilebilecek sınavların temel ilkelerini açıkladı*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-dijital-sinavlarin-temel-ilkeleri.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 29 Nisan). *Üniversite öğrencilerine ücretsiz 6 gb'lik uzaktan eğitime destek kotası*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/ogrencilere-egitime-destek-kotasi.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 3 Mayıs). *YÖK üniversitelerimizdeki uzaktan öğretimin bir aylık fotoğrafını çekti*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 31 Mart). *YÖK dersleri platformuna öğrencilerden yoğun ilgi*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/yok-dersleri-platformuna-yogun-ilgi.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 4 Haziran). *YÖK'ten küresel salgın ile mücadele sürecinde yeni düzenlemeler-II*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/kuresel-salgin-surecinde-yapisal-duzenlemeler-2.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 7 Mayıs). *YÖK engelli öğrencilerin uzaktan eğitimde yaşadığı sıkıntılara yönelik harekete geçti*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/engelli-ogrenciler-icin-uzaktan-egitim.aspx>
- Yükseköğretim Kurulu. (2020, 9 Nisan). *YÖK'ten uygulamalı eğitim gören öğrencilere staj kolaylığı*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uygulamali-egitimde-degisiklik.aspx>